Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана. | № 37 (18360) | 1990 оной февралиин 14, среда. | Сэн 3 мүн.

ТАСС

ШЭНЭ hОНИН

ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ ЗАСЕДАНИ

ДУШАНБЕДЭХИ БАЙДАЛ

...онсо байдал тогтоожо, февралиин 12-hоо Душанбе хотын оршондо 22 часhаа үглөөнэй 6 час болотор комендантска час соносхобо.

Таджигай ССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй министр М. Н. Навжуванов городой оршондо комендантаар томилогдоо.

...АНИ БАРИСААМНАЙ ...ЛАМ БЭХИЖЭГ ЛЭ!

Манай корр.

Республикын партийно-ажахын эдэбхитэдэй суглаан

ЭДЕЭ ХООЛ ЭЛБЭГЖҮҮЛГЭ—ХҮДӨӨГЭЙ АЖАЛШАДАЙ ГОЛ ХЭРЭГ

КПСС-эй Буряадай обкомой хоёрдохи секретарь К. А. АЛБАШЕЕВЭЙ хэhэн элидхэлhээ

Арбан хоёрдохи табан жэлэй эсэс болотор жэлhээ бага болзор үлэбэ. Тиимэhээ мүнөө зарим тэды дүнгүүдээ согсолжо, агропромышленна комплексын hалбаринуудые хүгжөөхэ талаар партиин обкомой, республикын Министрнүүдэй Соведэй абаhан табан жэлэй түсэб, программануудые яагаад дүүргэхэ тухайгаа гол түлэб хэлсэхэ ёhотойбди.

Үнгэрhэн дүрбэн жэл соо республикымнай хүдөө ажахы зарим тэды хүгжөөгдөө. Жэл бүри хүдөө нютагуудта бүхыдөө үйлэдбэрилжэ абтадаг продукциин хэмжээн дээшэлжэ, мүнөө 628 миллион түхэригтэ хүргэгдөө. Хэрбээ XI табан жэлэйхитэй зэргэсүүлбэл, үнгэрhэн хугасаа соо орооhо таряа үйлэдбэрилгэ 20 процент, овощ —5, мяхан —16, hүн — 23, үндэгэн 38 процент дээшэлүүлэгдээ. Мал ажалай продуктнуудые болон хартаабха гүрэндэ худалдаха дүрбэн жэлэй түсэб дүүргэгдээ. Гэбэшье энэмнай улад зоной эрилтые гүйсэд хангажа шадахагүй байна ха юм. Манай гол зорилго юуб гэбэл, арад зоноо бүхы зүйлэй hайн шанартай эдеэ хоолой продуктнуудаар дүүрэн хангажа, Россиин Федерациин хэмжээндэ хүргэхэ болонобди.

Арендын харилсаан болон кооперативна хүдэлөөн агропромышленна комплексын хүдэлмэришэдэй hонирхол үүсхэжэ байна. Зүгөөр бидэ дүнгүүдээ согсолжо байхадаа, малай ашаг шэмэ, сабшалан, таряалангай ургаса дээшэлүүлхэ талаар хараалhан зорилгоёо бэелүүлжэ бираагүйгөө мэдэрхэ ёhотойбди. Урдынхидал адли ехэ малай hубайржа, үхэл гарзын усадхагдаагүй дээрэhээ мүн, мяхан, ноохон гээлтэ хоролтодо орожо, hайнаар хадагалха хранилищинуудай үгы дээрэhээ, мүн буйлуулан болбосоруулха предприятинуудай hулаар хүгжөөгдэhэнhөө уламжалан газар таряаланhаа абтаhан продукци гутана, муудана. Эндэ зарим хүнүүдэй, хүтэлбэрилэгшэдэй ажалдаа, тушаалдаа харюусалгагүйгөөр, хангалтагүй хандахада ехэ хохидол ушаруулагдана. Тон адли эрхэ байдалда байhан аад, хоёр ондоо дүн түйлэдаг коллективүүд урда мэтэ олон.

Эдэ жэлнүүдтэ Мухар-Шэбэрэй, Баргажанай, Кабанскын, Ивалгын, Хурамхаанай, Хэжэнгын районуудай механизаторнууд орооhо таряанай бараг hайн ургаса хуряана. Орооhо таряа ехээр суглуулжа абаха арга боломжо олон райондо бии. Жэшээлбэл, Баргажанай районой колхозууд газарай үрэжэл хамгаалха, мүн зональна гурим, эршэмтэй технологи үргэнөөр хэрэглэhэнэй ашаар тогтууритай баян ургаса абана. Нёдондо Уланай колхоз гектарай 19.6 центнер, харин Хилганын колхоз гектарай 20,4 центнер таряа хуряагаа. Тэрэшэлэн Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлгын институдай эрдэмтэдэй дурадхаhан арга, гуримуудые үргэнөөр хэрэглэhэн Хэжэнгын районой таряашад орооhото ургамалнуудайнгаа ургасые гектарай 17,5 центнертэ хүргөө. Тиихэдэ энэл районой Ушхайтын совхоздо орооhото ургамалнуудай таригдаhан 2 мянган гектарай гектар бүриhөө 23,3 центнер ургаса абтаа. Иимэ жэшээтэ hайн дүн түйлаhан ажахынууд Яруунын болон бусад районуудта бии.

Мүнөө республикын олон ажахынууд хабартаа тарилга хэхээр өөрын үрэhэ хүрэнгэтэй юм. Зүгөөр олон колхоз, совхозуудта бэлэдхэгдэhэн үрэhэ хүрэнгэнь тарилгын шанарта хүргэгдөөгүй байна. Илангаяа Яруунын, Хориин, Захааминай райондо муу шанартай, хүсэд сэбэрлэгдээгүй үрэhэнэй орооhон ехэ байна.

Нёдондо республикадамнай 57 мянган тонно хартаабха бэлэдхэгдээ юм. Хартаабха ехээр хуряажа тушааха хэрэгтэ Бэшүүрэй, Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, Загарайн, Прибайкалиин районой хартаабхашад горитойхон хубитаяа оруулhан байна. Эдэ районуудта хартаабха түрүү технологёор hуулгагдажа харууhалагдана.

Кабанскын районой Байгал-Хударын совхоздо хартаабха далантуулан таридаг хоёр звено ажаллана. Нёдондо Н. С. Димовэй звено гектарай 178 центнер ургаса суглуулаа. Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо хартаабхашадай звеное Р. Н. Загеев хүтэлбэрилдэг. Үнгэрhэн жэл эдэнэр 170 гектарай гектар бүриhөө 210 центнер хартаабха хуряагаа.

hүүлэй жэлнүүдтэ республикэдамнай элдэб шалтагаар хартаабхын тарилга хороогдожо байна. Жэшээлбэл, 1986 онойхитой сасуулбал хартаабха үйлэдбэрилжэ бэлэдхэхэ хэмжээн 13 процентээр доошолоо гэхэ гү, али хартаабхын таригдадаг плантаци 11,7 мянган гектарhаа 9,2 мянган гектар хүрэтэрөө хороогдоод, ургасань өөдэтэй дээшэлнэгүй. Байгша ондо хартаабхынгаа ургаса эрид дээшэлүүлэнгүй тарилгаяа эрид хороохо hэдэлгэ гаргагшад олон болонхой. Бэшүүрэй районд о 245 гектараар, Мухар-Шэбэрэй районд о 390 гектараар, Хяагтын районд о 170 гектараар хороохо түсэб хараална. Бүхыдөө республика дотор 1472 гектараар хартаабхын тарилга бага болгохо дурадхал ороо. Энээнтэй эбсэжэ болохогүй. Олон хүтэлбэрилэгшэд хартаабхын үнэ сэнгэй хямда, баталагдаhан хэлсээнэй болзортоо бэелүүлэгдэдэггүй байhанда шалтаглана. Хэрбээ гектарай 100 центнерhээ доошо хартаабха хуряагаа hаа, энэ hалбари хэзээдэшье гаргаша ехэтэй байха.

Мүнөө манай зорилго юуб гэбэл, саашадаа хартаабхын тарилга хороонгүй, иимэ зүйлэй продукци бүри ехээр үйлэдбэрилжэ бэлэдхэхэ болонобди. Ушарынь хадаа байгша онhоо хартаабхын үнэ сэн гурба дахин дээшэлжэ, үйлэдбэрилhэн продукцияа республикаhаа гадуур худалдаха арга боломжомнай улам үргэдхэнь. Тодорхойлбол, энэ жэлhээ хартаабха малталгын эхилхэтэй сасуу ургасаяа ондоо тэшээнь худалдаха хүдэлмэрээ hайнаар эмхидхэхэбди. Жэшээлбэл, Алас Дурна зүгэйхидтэ эльгээхэдээ загаhа, Дунда Ази ябуулхадаа овощ, үрэ жэмэс, Монголой Арадай Республикада худалдахадаа малай холимол тэжээл орондонь абаха болонобди.

Үнгэрhэн жэл улад зоной эрилтые овощоор хангалга hайжараагүй, улам шахардуу болоо. Хэрбээ 1986 ондо 2,7 мянган гектарhаа 37 мянга шахуу тонно овощ хуряаhан hаа, нёдондо 2,1 мянган гектарhаа оройдоол 19,1 мянган тонно овощ абтаа гэхэ гү, али гектарай 101 центнер ургаса хуряабашье түсэбөө 57 процент дүүргэhэн байнабди. Энэл ушарhаа хүн зон капуста дабhалжа үбэлдөө хадагалха аргагүйдөө. Энэ дутагдалаа дары усадхахын тула ондоо областьнуудhаа 16,5 мянган тонно капуста худалдажа асараабди.

Промышленна предприятинуудай хүдэлмэришэдые, Улаан-Үдэ городой ажалшадые овощоор хүсэд хангаха талаар «Үдэ» агрофирмэдэ ехэ найдал бии. Тусхайлбал, энэ агрофирмэ жэлдээ 30 мянган тонно овощ үйлэдбэрилхэ тон томо предприяти болохо ёhотой. Бүхыдөө республикымнай овощ ургуулагшадай урда ехэ зорилго хараалагдана. 1995 ондо овощ үйлэдбэрилгээ 60 мянган тоннодо хүргэхэ ёhотойбди. Эндэ тусгаар мэргэжүүлэгдэhэн бүхы ажахынууд, колхоз, совхозууд бүхы арга боломжоёо гүйсэдөөр хэрэглэхэ болоно.

Малай тэжээл үйлэдбэрилхэ асуудал партийна, совет, ажахын органуудай гол анхаралда байhаар. Нёдондо бүхыдөө 745 мянган тонно тэжээлэй единицын хэмжээнэй үбhэ тэжээл гэхэ гү, али малай условно толгой бүхэндэ 11 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй үбhэн, сенаж, силос, hолоомон, корнеплод, талха таряанай зүйл бэлэдхэгдээ. hүүлэй үедэ тэжээлэй ургамалнууд ехээр таригдадаг болоо. Мүнөө 370—380 мянган гектарта тэжээлэй ургамалнууд таригдана. Нёдондо гектарай 9,7 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл абтаа гэхэ гү, али малай условно толгой бүхэн нэгэ гектарай ургасаар ондо оруулагдана. Энэмнай бага гээшэ. Саашадаа тэжээл элбэгжүүлхын тула баян ургасатай, белогоор элбэг тэжээлэй ургамалнуудые ехээр тарижа hайнаар харууhалха, гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряаха болонобди.

hүүлэй үедэ минеральна үтэгжүүлгын үнэ сэнгэй дээшэлhэнэй, мүн оршон тойронхи байгаали хамгаалха эрилтын шангадаhанай хойшолонгоор олон район, ажахынууд хахалагдадаг газартаа үтэгжүүлгэ багаар оруулна. Мүнөө гектарай 45—50 килограмм (шэнгээстэй бодосуудай хэмжээгээр) минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдана. Хэрбээ иимэ үтэгжүүлгэ бүхы заабариин, нормын ёhoор оруулаа hаа, таряанай ургаса гектарай 3,8 центнерээр, хартаабха —23 центнерээр, овощ —60 центнерээр дээшэлхэ байhыень эрдэмтэд, мэргэжэлтэд элишэлэнхэй.

Мүнөө сенажгүйгөөр илангаяа орооhото ургамалай сенажгүйгөөр тэжээл ехээр бэлэдхэхэ асуудал шиидхэхэнь бэрхэтэй. Иимэ зүйлэй тэжээлэй аша үрэ ехэ юм. Жэл бүхэндэ бүхыдөө дарагдаhан сенажай 180—230 мянган тоннонь гэхэ гү, али 43—45 тоннонь орооhото ургамалаар хэгдэнхэй байдаг. Энэмнай бага гээшэ. Тииhэн мүртөө нёдондо Кабанскын, Хэжэнгын, Сэлэнгын, Загарайн, Хяагтын, үнгэржэ ерэхэдээ Байгалай ОПХ-гай дараhан орооhото ургамалай горитой ехэ сенаж шанараараа муу байжа, силос болгогдоо. Ушарынь хадаа эхин сенаж дарахадаа технологинь хазагайруулагдажа, шэмэнь хоёр дахин доошолоо ха юм.

hаалиин малай hү шэмэ дээшэлүүлхэ хэрэгтэ тэжээлэй рациондо корнеплод гол hуури эзэлдэг. Мэргэжэлтэдэй тодорхойлhоной ёhoор, hаагдаhан hүнэй мянган килограмм бүхэндэ нэгэ тонно корнеплод гаргашалагдаха болоно. Тиин нёдондо үнеэн бүхэндэ 0,6 тонно иимэ тэжээл ноосэлэгдөө. Республикадамнай куузику, тэжээлэй брюквэ, турнепсын баян ургаса хуряадаг звено, ажахынууд олон. Гэбэшье зарим ажахынуудай мэргэжэлтэд жэл бүхэндэ тэжээлэй корнеплодой тарилгые элдэб шалтагаар (ган гасуурhаа, хорхой шумуулhаа, эртын хюрууhаа, аадар мүндэрhөө) хосорбо гээд хэрэглэмжэhээ гаргадаг заншалтай болонхой.

Бүхы дээрээ республика доторнай гансашье юрын бэшэ, мүн hайжаруулагдаhан сабшаланда ургасань гектарай 12—13 центнерhээ дээшэлнэгүй. Тиихэдэ олон жэлэй ногооной тарилгаhаа гектарай 15—16 центнерhээ ехэ бэшэ үбhэн абтана. Эндэ гол шалтагаанинь юуб гэхэдэ, нэн түрүүлэн газартаа хандасамнай элирнэ. Жэшээлбэл, урдандаа Эрхирэгэй совхозой луговод Л. Е. Шкваров гектарай 35—40 центнер үбhэнэй абтадаг газараа ондоо хүндэ даалгаhанинь мүнөө ургасань гектарай 9,4 центнер хүрэтэрөө доошолоо.

Ган гасуурай бэрхэшээлдэ ородог манай республикада газарта мелиораци хэхэ гээшэ гол удха шанартай. Хэрбээ мелиораци хэгдэhэн газараа hайнаар, аша үрэтэйгөөр хэрэглэжэ шадаа hаа, үбhэнэй гараса гектарай 60 центнер, овощ — 350—400, хартаабха —180—200, силосэй ургамалнуудай ногоон эшэ набша гектарай 250—300 центнер хүрэтэр дээшэлхэ байна. Зүгөөр манайда мелиораци хэгдэhэн газар ашаяа тон багаар, удаанаар харюулна. Эндэ нэн түрүүлэн мелиораторнууд, проект бэлдэгшэд, ашаглагшад зэмэтэй.

Мүнөө сабшаланhаа гадна бэлшээриин газар үндэhөөрнь hайжаруулха саг тулаа. Энээндэ анхарха ёhотойбди.

Даб дээрэ ашаг үрээ харуулаагүй «Рапс», «Кукуруза», «Олон жэлэй ногоон» гэхэ мэтэ системэнүүд Буряадай хүдөө ажахын болон хүдөө ажахын эрдэм шэнжэлгын институдуудай эрдэмтэдэй хүтэлбэри доро хүдэлнэ. Тобшолбол, эдэ бүхы системэнүүдэй гол зорилго юуб гэбэл, газар таряалангай ургаса дээшэлүүлжэ, ойрын жэлнүүдтэ малай условно толгой бүхэндэ 20—25 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ таарамжатай арга, технологи тодорхойлхо гэhэн удхатай юм.

Республикадамнай мал ажалай продуктнууд, илангаяа hүн, мяхан ехээр дуталдана. Эдэ продуктнуудай хүн бүхэндэ хүртэсэнь тон ааляар дээшэлнэ. Үбэлэй эхилхэтэй сасуу Улаан-Үдэдэмнай магазинуудта hүн, сагаан эдеэн хомордожо захална. Энээнhээ уламжалан hүнэй продуктнуудай ассортиментыень хороожо, Яруунын, Зэдын, бүри Түнхэнэй районhоо hү асарха баатай болонобди. Сэхыень хэлэбэл, энэмнай hайн байдалhаа бэшэ гээшэ. Бидэ энэ бэрхэшээлhээ гарахын тула город шадарай ажахынуудта hаалиин мал үсхэбэрилгээ эрид хүгжөөхэ болонобди.

1989 ондо диилэнхи районд о үнеэдэй hү шэмэ дээшэлээ. Республика дотор 16 районд о үнеэн бүриhөө 2000 гаран килограмм hүн абтаа. Тиихэдэ Прибайкалиин, Кабанскын, Ивалгын, Хойто-Байгалай районуудта үнеэн бүриhөө 2675-hаа 2877 килограмм хүрэтэр hүн hаагдаhан байна. hаалиин фермэнүүдэй сагаан эдеэ улам элбэгжүүлхэ арга боломжо ехэ. Жэшээлбэл, нёдондо Хурамхаанай районд о үнеэдэйнь hү шэмэ 450 килограммаар, Хойто-Байгалай районд о 238, Зэдын районд о —193 килограммаар дээшэлээ.

hүүлэй үедэ Түнхэнэй районд о үнеэдэй hү шэмэ эрид доошолжо байна. Тусхайлбал, нёдондо үнеэдэйнь hү шэмэ туд бүриин 120 килограммаар доошолжо, түсэбынь 88 процент дүүргэгдэhэн юм.

Нёдондо энэ районой колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй гүйлтаар эндэ hүрэг хонидынь үгы хэгдээ гэхэ гү, али 20,5 мянганhаа 2,1 мянган хүрэтэрөө хороогдоhон байна. Теэд мүнөө эндэхи ажахынууд hү, мяха ехээр үйлэдбэрилөөгүй hаа, ажахынуудайнгаа экономикые яагаад хүгжөөжэ бэхижүүлхээр хараална хаб гээд асуултай.

Бэшүүрэй районой колхоз, совхозуудта үнеэдэй hү шэмэ дээшэлүүлхэ талаар байдалынь hайжаран хубилнагүй. hаалиин фермэнүүдтэ малай тэжээл бэлдэхэ цех хүдэлгэгдэнэгүй, hүрэг малаа шэнэлхэ хүдэлмэри hанаhанда хүрэмөөр эмхидхэгдэнэгүй. Эдэ бүгэдэhөө уламжалан тус район үнеэн бүриhөө hаагдаhан hүнэйнгөө хэмжээгээр 16-дахи hуури эзэлэнхэй.

Мүнөө республика доторнай эрхим дүн түйлагшад олошоржо байна. Жэшээлбэл, Кабанскын районой Твороговой шубуунай фабрикын, Байгалай ОПХ-гай, «Шергинский», «Большереченский» совхозууд үнеэн бүриhөө 3 мянга гаран килограмм hү hаагаа. Республикымнай hаалишад — гурбан мянгатанай клубай гэшүүдэй тоо үнгэрhэн жэлэй дүнгөөр 470-да хүргэгдөө гэхэ гү, али 1988 онойхиhоо 35 hаалишанаар олошороо. Тиихэдэ энэ хугасаа соо үнеэн бүриhөө бүхы ажахыгаараа 3 мянган килограмм hү абаhан ажахынууд хоёр дахин олошорбо. Эдэ бүгэдэ хубилалтануудые хараада абажа, байгша онhоо hаалишад—дүрбэн мянгатанай клуб байгуулха бэлэдхэл мүнөө хэгдэнэ.

hүүлэй үедэ город шадархи ажахынууд hаалиин малай үүлтэр hайжаруулха талаар ехэ хүдэлмэри ябуулжа захалба. Жэшээлбэл, голштинно-фризскэ үүлтэрэй мал асарагдана. Тэрэшэлэн республикымнай ажахынууд холмогорой, хара-алаг үүлтэрэй hү шэмэтэй үнеэдые олошоруулжа байна. Тэжээл шанартайгаар, ехээр бэлэдхэдэг, мүн үйлэдбэриин hайн баазатай ажахынууд hү шэмэтэй мал асаржа үсхэбэрилхэдөө горитой дүнгүүдые түйлана. Тэрэшэлэн манай нютагай эрхэ байдалда таараhан симментал үүлтэрэй малай ашаг шэмэ бага бэшэ гээд тэмдэглэхээр.

Гээгдэлдэ ороhон фермэнүүдтэ анхарhамнай аша үрэтэй байба. Жэлэй дүнгөөр гээгдэгшэдэймнай тоо 55-hаа 37 хүрэтэрөө хороо. Гэхэтэй хамта гээгдэгшэдэй зэргэдэ ябаhан 16 фермын дүнгүүд нёдондо бүри доошолоо. Сэхыень хэлэбэл, эдэ фермэнүүдтэ байдалынь тон муу, hаалишадай ажал оньhоложоруулагдаагүй, малайнь байра хуушаранхай, үбэлдөө хаанхы, нойтон, уhа шабар, хүйтэн байха юм. Иимэ эрхэ байдалда hү ехээр hаахын аргагүйл даа. Энэ жэлдэ гээгдэгшэдые усадхаха зорилго хараалха ёhотойбди. Тодорхойлбол, үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 2400—2450 килограмм hү абажа, гүрэндэ 175—180 мянган тонно гэхэ гү, али 1989 онойхиhоо 5—10 мянган тонно hү ехээр тушааха болонобди. Илангаяа жэлэй эхинhээ хойшо үнеэдэй hү шэмэ дээшэлүүлгэдэ бүхы анхаралаа хандуулха, хүсэеэ элсүүлхэ ёhотойбди.

Республикымнай ажахынуудта үйлэдбэрилэгдэдэг мяханай 43—45 процентнь үхэрэй, 15—20 процентнь хониной, шубуунай, 13—14 процентнь гахайн, 4 процентнь адуунай гээд хубаарилагдадаг. Эндэ үхэрэй мяхан гол хубииень эзэлнэ. Мяха ехээр үйлэдбэрилжэ бэлэдхэхэ арга боломжо манда бии. Илангаяа ойрын жэлнүүдтэ үхэрэй, хониной, шубуунай мяха ехээр үйлэдбэрилжэ бэлэдхэхэ болонобди.

1989 ондо түлжүүлэгдэжэ, шахан таргалуулагдажа байhан үхэрнүүдэй шэгнүүр хоногой оройдоол 353 граммаар нэмээ юм. Сэхыень хэлэхэдэ, олон ажахынууд мал шахаха хүдэлмэрээ эмхидхэнэгүй. Хэрбээ Загарайн, Бэшүүрэй, Прибайкалиин, Хориин районhоо туд бүреэ 370 килограмм шэгнүүртэй үхэрнүүдэй тушаагдажа байхада, Хурамхаанай, Хэжэнгын, Хяагтын, Баргажанай районhоо 270—320 килограмм шэгнүүртэй мал абтана. Недондо республика дотор бүхыдөө 44,3 мянган гэхэ гү, али бүхыдөө тушаагдаhан үхэрнүүдэй 80 процентнь урид шахагдангүй гүрэндэ эльгээгдээ.

Мяхалиг үүлтэрэй мал олоор үсхэбэрилдэг Яруунын, Захааминай, Ахын районуудта эхэ малай hубайралгые усадхажа, тарган үхэрэй мяха ехээр үйлэдбэрилхэ хэмжээнүүдые хараалжа, бэелүүлхэ саг тулаа.

1989 ондо гүрэндэ гахайн мяха худалдаха хэмжээн 1988 онойхиhоо 700 тонноор хороогдоо. Нёдондо гахайн поршоонхо олоор абажа, үхэл гарзыень доошолуулаашье hаа, гахай шахаха технологиин нарижуулагдан hайжаруулагдаагүй дээрэhээ гахайнуудай шэгнүүрые тон бирагүй багаар нэмээнэбди. Жэшээлбэл, Бэшүүрэй районд о 127 граммаар, Мухар-Шэбэрэй районд о 204 граммаар нэмээгдээ. Тобшолбол, гахай үсхэбэрилгэдэ гол анхаралаа хандуулангүй, харааhаа алдаhанаймнай хойшолон энэ бшуу.

1990 оной январиин 1-нэй байдалаар республикадамнай бүхыдөө 1358 мянган хонин ондо оруулагдажа байна. Хэрбээ 1988 онойхитой зэргэсүүлбэл, хонидой тоо 98 мянган толгойгоор хороогдоо. hаяхан партиин обкомой аграрна комиссиин заседани дээрэ республикын мал ажалай саашанхи хүгжэлтэ харагдажа, зүбшэн хэлсэгдээ hэн. Районуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, эрдэмтэдэй, мэргэжэлтэдэй hанамжа, дурадхалнуудые хараада абажа, республикын колхоз, совхозуудта хонидой тоо толгойе 1,2 миллионhоо олошоруулхагүй гэhэн шиидхэбэри абтаа юм. Тиихэдэ адуу моридой, үнеэдэй тоо толгой эрид олошоруулагдахаар хараалагдаа. Зүгөөр энэмнай тон шархуугаар бэелүүлэгдэнэ. Жэшээлбэл, Тарбагатайн районд о жэл соо хонидойнь тоо 7,3 мянгаар хорсогдоhон аад, үнеэдынь оройдоол 25 толгойгоор нэмээ.

Хонидой ашаг шэмые дээшэлүүлхэ арга боломжо бии. Илангаяа хахасай аргаар томодхогдоhон бригада байгуулхада бага гаргашатайгаар ехэ продукци абтана. Тусхайлбал, Хориин районой Үдын, «Георгиевский» совхозууд шэнэ арга хэрэглэhэнэй ашаар нооhо, хониной мяха ехээр тушаана. Хэрбээ юрын аргаар харууhалагдаhан түлгэ, зуhагуудhаа туд бүриин 3 килограмм нооhо хайшалдаг hаань, Үдын совхозой Банзаргашеевагай, Самбаевай бригаданууд хонин бүриhөө 3,8—4,1 килограмм нооhо хайшалаа. Энэмнай 6 мянган түлгэ, зуhагhаа абтаа. Гэхэтэй хамта дурсагдагша бригадада хүн бүхэнэй 48 мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилэгдөө гэхэ гү, али юрын аргаhаа 2,5 дахин ехэ байба.

«Георгиевский» совхоздо дунда зэргээр нооhоной центнер бүхэнэй өөрынь үнэ сэн 931 түхэриг hаань, 5 мянган хонитой Жамсарановай комплексдо 550 түхэриг хүрэтэрөө доошолоо. Тиихэдэ шэгнүүрынь центнер бүхэнэй 197 түхэригhөө 110 түхэриг хүрэтэрөө хямдараа.

Захааминай, Баунтын, Ахын, Яруунын болон бусад районуудта адуу мори олоор үсхэбэрилхэ арга боломжо бии. Зүгөөр эндэ гүүнүүдэй тоо олошоруулжа, унага олоор абажа, бүрин бүтэнөөр түлжүүлхэ эрхэ байдал байгуулха шухала.

Шубуу үсхэбэрилгэ тушаа хэлэбэл, улад зон үндэгөөр яhала муу бэшээр хангагданхай. Энэ hалбариин дүнгүүд бараг hайн. Манай шубуушад тахяа бүхэнhөө үндэгэ суглуулха талаар РСФСР-эй дунда зэргын хэмжээе ахинхай юм. Мүнөө Сотниковой шубуунай фабрикада hэльбэн шэнэлхэ хүдэлмэри дүүргэгдэжэ, Твороговой болон бусад предприятинуудта үргэлжэлнэ. Саашадаа шубуунай мяха ехээр абахын тула технологиёо нарижуулан hайжаруулжа, түхеэрэлгэнүүдээ шэнэлхэ, Загарайн бройлерно шубуунай фабрика үргэдхэхэ болонобди. hаядаа 20 мянган тонно шубуунай мяха үйлэдбэрилхэ гэшэ бидэнэй гол зорилго мүн.

hүүлэй жэлнүүдтэ малай үхэл гарза нилээд доошолоо. Гэбэшье Түнхэнэй, Загарайн, Яруунын, Бэшүүрэй районд о хонидой гарза хоролто усадхагдаагүй.

Хубиин ажахы хүгжөөлгэдэ онсо анхарал хандуулагдаhаар. Мүнөө айл, зоной хубиин ажахыда 30 процент хүрэтэр мяха, hүнэй дүрбэнэй нэгэ хубинь, хартаабхын хахадынь үйлэдбэрилэгдэнэ. Сэлэнгын, Ахын, Хурамхаанай, Зэдын районд о хубиин ажахын мал олошоржо захалаа.

Промышленна предприятинуудай, эмхинүүдэй хамhабариин ажахынууд эдеэ хоолой продуктнуудые элбэгжүүлхэ хэрэгтэ ехэ хубитаяа оруулна. Мүнөө Сэлэнгын районой Поворот hууринда түбхинэhэн мелиораторнуудай «Мелиоратор», Зүүн Сибириин түмэр замай Улаан-Үдын отделенидэ хамhабариин ажахы болгогдон үгтэhэн «Джидинское» совхозууд hайнаар хүгжэжэ байна.

Эдеэ хоолой продуктнуудые буйлуулан болбосоруулха, гутаангүй hайнаар хадагалха гэхэ гү, али эдеэ хоолой промышленностиин предприятинуудые hэргээн шэнэлхэ талаар үнгэрhэн дүрбэн жэл соо 70 миллион түхэриг ашаглагдаа. Мүнөө Улаан-Үдын мяханай комбинадта нэгэдэхи холодильнигые hэргээн шэнэлхэ хүдэлмэри түлэг дундаа. Гусиноозерскын хилээмэнэй заводой, Хориин мяханай комбинат, мал үүсэлхэ дүрбэн пунктнуудай барилга дүүрэнтэжэ байна.

Эдеэ хоолой промышленностиин предприятинуудай үйлэдбэриин хүсые үргэдхэhэнэй ашаар табан жэлэй эхинhээ хойшо эдеэ хоолой продуктнуудые буйлуулан гаргалга 19,4 процентээр дээшэлээ. Тэрэ тоодо мяханай зүйлнүүд 25, колбасагай—19, сагаан эдеэн—43, кондитерскэ зүйлнүүд —15, алкогольгүй ундан 47 процентээр ехээр гаргагдадаг болобо.

Барилгада капитальна hомолого хангалтагүйгөөр ашаглагдана. Эдеэ хоолой болон буйлуулан болбосоруулха промышленностиин объектнүүдые барижа ашаглаха талаар барилгын эмхинүүд хубилалта хээгүй. Энээнhээ уламжалан олон барилга болзортоо ашаглагданагүй.

Агропромсоюз байгуулагдаhаар hаянайшье hаа, илангаяа инженернэ албаниинь хүдэлмэреэ эдэбхижүүлээгүй байhаар. Зэдын районд о хүдөө ажахые хүтэлбэрилхэ талаар hайн хубилалта болоо. Эндэ АПО байгуулагдаад, хүдөө ажахын үйлэдбэридэ хабаатай бүхы предприяти, эмхинүүдэй хүдэлмэрие шадамараар элсүүлжэ ябуулна.

Мүнөө бүхы ажахынуудта, хүдөө ажахын предприятинуудта ажахы доторой тоосооной гурим нэбтэрүүлэгдэнэ. hүүлэй мэдээгээр хахалагдаhан газарай 20 процентнь, үхэр малай 20, гахайн, 10 хонидой 29 процентнь арендаторнуудта даалгагданхай. Мүнөө Бодонгуудай, Баргажанай, «Комсомольский», Загаhатын, Хэмниин, Булюутын совхозуудта, Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ колхоздо бүхы hалбаринь аренднэ подрядай гуримда оруулагдаа. Мүн Захааминай районой Михайловкын, Хэжэнгын районой бүхы совхозууд үйлэдбэреэ кооперативна гуримаар эмхидхээ. Зэдын районой Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ колхоздо 1986 онойхитой сасуулбал, недондо 744 мянган түхэригэй продукци ехээр үйлэдбэрилэгдөө. Эндэ ажалайнь бүтээсэ 26 процент, салин хүлhэниинь 18 процент дээшэлээ.

Баргажанай совхозой Зверьковой хүтэлбэрилдэг дүрбэн хүнhөө бүридэhэн звено 470 гектар хахалагдадаг газар арендээр даажа абахадаа, гектарай 23,6 центнер орооhо суглуулжа тушаагаа. Жэшээ болгомоор түрүүшүүл район бүхэндэ бии.

Саашадаа ажалай эмхидхэлэй шэнэ гуримуудые hайн бэлэдхэлтэйгээр, урдынгаа дутагдал дабтахагүйгөөр нэбтэрүүлхэ ёhотойбди.

1989 ондо 170 миллион түхэригэй олзо оруулагдахаар хүлеэгдээ hэн. Энэмнай урзанда жэлэйхиhээ 35 миллион түхэригөөр бага болоно. Үнгэрhэн жэлдэ Бэшүүрэй, Сэлэнгын, Прибайкалиин, Загарайн районд о ашаг олзонь горитойгоор доошолоо. Эндэ ган гасууртай бэрхэшээл ехэ хохидол ушаруулаа. Гэбэшье Ивалгын район энэ охидолдо ехээр дайрагдабашье, ажахынуудынь яhала олзотой, ашаг үрэтэй гараа. Тобшолбол, hайнаар шэнжэлжэ, тобшолол хэхэ, түрүү онол аргада найдамтайгаар тушаглэхэ гээшэ гол зорилгонуудаймнай эхин болоно.

Республикын партийно-ажахын эдэбхитэдэй суглаан

ЭЛИДХЭЛ ЗҮБШЭН ХЭЛСЭЛГЭ

А. П. КАЛАШНИКОВ, Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ, Социалис Ажалай Герой:

— Газар дээрэ хүдэлдэг тарлашан гэшэ улад зониие хооллуулжа амидаруулдаг эгээл һангин хүн юм. Тиимэһээ тарлашанай урда малгайгаа абажа дохихо ёһотойбди, гэжэ Финляндиин республикын Президент хэлэһэн байдаг. Энэ үгэ эндэ дурдахадаа би хүн бүхэн манда дохижо байһай гэнэгүйб. Манай республикада хүдөө ажахын хүдэлмэридэгшэдтэ, колхозниудта, илангаяа колхоз, совхозуудта республикымнай партийна, совет органуудай хүтэлбэрилэгшэд, албан зургаануудай, илангаяа промышленна предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд ямараар хандадаг, анхаралаа хандуулдаг гэшэб гэжэ тэмдэглэхэ хүсэлэнтэйб. Сэхыень хэлэхэдэ, тон муу. Үнгэрэжэ ерэхэдээ энэ суглаагаа үнгэргэхын тула театрай захиргаанда 700 түхэриг арендын түлбэри түлөөбди. Жэлдэ нэгэ удаа үнгэргэдэг суглааемнай дэмжэжэ, Соёлой министерство гү, али городой промышленнэ томо предприятинуудай нэгэн спонсор болоожо иимэ гаргаша хэхээр байгаа. Тэрэд үгы ха юм даа.

Мүнөө хүдөө ажахы хүгжөөлгэдэ тэдхэмжэ болгон мүнгэ һомолхо, материальна эд хэрэгсэлээр хангаха промышленнэ предприятинууд улам үсөөржэ захалаа. Тиихэдэ арадай ажахын энэ һалбариhaa мүнгыень абаха, «haaxa» дуратайшуул ямар олон гэшэб. Үсэгэлдэр Агропромсоюзда болоһон соведүүдэй хамтын зүблөөн дээрэ түбэй жасада оруулагдаха мүнгэ хубаарилха үедэ гараа hарбайгшад ямар олон байгааб даа. Үнгэржэ ерэхэдээ колхоз, совхозуудта ямаршье туhаламжа үзүүлдэггүй, үзүүлхэшьегүй предприятинууд тэрэ зоориhoомнай томохониень шүүрэхээр забдаба бшуу. Тодорхойлбол, эдеэ хоолой продуктнуудые бүйлүүлан болбосоруулдаг предприятинууд арба гаран миллион түхэриг эрээ. Тиихэдэ hүнэй промышленностиинхид хараад hүүгаагүй. Үнэн дээрээ республикымнай колхоз, совхозууд промышленнэ предприятинуудай хүдэлмэришэдые, Улаан-Үдэ городой ажалшадые эдеэ хоолой продуктнуудаар хангахын тула бүхы хүсөө элсүүлнэ. Үйлэдбэрилһэн hү, мяхаяа бүхыдэнь тушаана. Тиин гэhээнь промышленнэ предприятинууд хүдөөhөө эльгээгдэhэн hү, мяхыень өөhэдынгөө хүсөөр hайнаар шэнаржуулан бүйлүүлжэ хүдэлмэришэдтөө үгэхыө ярлангүй, үшөөл колхоз, совхозуудай хүзүүн дээрэ бүйлүүлаад, бэлэн продукци болгоод абаха дуратай байна бшуу. Тобшолбол, ажахынуудай тушааhан hү, мяхаар хэрэгтэй сагаан эдеэ, колбаса, консервэ болон бусад зүйлэй продуктнуудые бүйлүүлан гаргажа, өөhэдыгөө хангаха дуратай hаа, мяханай комбинат болон эдеэ хоолой бусад предприятинуудые өөhэдынгөө хүсөөр hэргээн шэнэлхээр мүнгөө hомолог лэ гэхэ байнаб.

Мүнөө үедэ ажахынуудта hаалишан, хонишоноор ажаллаха хүн дутаалдажа захалаа. Олон hүүрин, тосхон хооhоржо, хоорожо байна. Манай районой харьяата нютагуудта залуушуулнай город ошожо, имагтал наhатай пенсионернүүд үлөө. Жэшээлбэл, 1985 ондо 1000 ажаhуугшад бүхэнhөө 10 шэнэ гэр бүлэ мүндэлhэн hаа, 1986 ондо 6 гэр бүлэ шэнээр байгуулагдаа. Мүнөө бүри үсөөроо. hүүлэй үедэ арендын подрядай гурим дэлгэрээ. Тэрэд энэмнай байдалыемнай hайжаруулхагүй. Минии hанахада багахан фермэнүүдые байгуулжа захалха ёhотойбди. Иимэ фермэнүүдые городой хүн зоной хүдөө нютагта ерэжэ байгуулбал зохид. Хүдөөдэ газар бии. Хэрэгтэй адууha малыень ажахы бүхэн даалгажа үгэхэ аргатай. Иимэ хүдэлмэри ябуулаагүй hаа, эдеэ хоолой продуктнуудые элбэгжүүлхэмнай хүшэр байха.

Н. Н. НАЙДАНОВ, Агропромсоюзай түрүүлэгшэ:

Захиралта-зоохилолгын аппарадтай госагропромой оронда демократическа hунгалтын үндэhөөр республикын Агропромсоюзай байгуулагдаhан сагhаа табан hара үнгэрбэ. Энэ хугасаа соо соведэй 3 заседани, 5 правлени үнгэргэгдөө.

Дээрэhээ захиралта үгөөд хүдэлхэдэ hургагүй амар байгаа. Мүнөө колхоз, совхозуудайнгаа хүсэл бэелүүлхые, туhалхыө оролдоноб ди. Нэгэ багахан жэшээ абаад хараял. «Сибирь» совхозой Топкын hүhaaлиин фермэ Башүүрэй районсоо эгээл гээгдэнги байдалтай hэн. Агропромсоюзай түлөөлэгшэд районой, совхозой мэргэжэлтэдтэй суг хүдэлжэ, хойнотолгын шалтагаануудые элирүүлээд, хэмжээнүүдые абаа бэлэй. Иигэжэ 1988 ондо үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 1753 килограмм hүнэй hааргадаhан hаа, 1989 ондо 1962-то хүргэгдэhэн байна. «Гээгдэнги фермэнүүдтэ hү үйлэдбэрилгые яажа дээшэлүүлхэб?» гэhэн асуудалаар малшадай районно семинар энэ фермэдэ үнгэргэгдөө hэн.

Хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ зорилго бултанаймнай hанаа зобо... Нэгэдэхээр, ажахы эрхилэлгын арендэ, подрядна гуримуудта оролого хадаа гол арга болоно. Жэшээлбэл, Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо айл бүлын 4 фермэ арендын гуримаар хүдэлхэдөө, 2841 центнер hү нэмэжэ үйлэдбэрилөө юм. Үшөө 1000 хүн hүөөр хангагдаба гэжэ ойлгоё. Эдеэ хоолой программа бэелүүлгын ёhотой жэшээ бэшэ гү?

hү, мяха элбэгжүүлхэ хоёрдохи арга гэхэдэ, хубиин хамhабариин ажахынууд болоно. Гахайгүй ажахыда гахайн багахан фермэнүүдые барибал, хүн зондо поршоонхо худалдажа байбал, хэды аятайб. Үмсэдөө мал, гахай, шубуу баридаг айлнуудта тэжээлээр туhалха хэрэгтэй.

Гэхэhээ гадна колхоз, совхозуудай хүн зонhоо мал худалдан абахыень болюулха, эд хэрэглэгшэдтэл энэ эрхыень бүри гүйсэд үлөөхэ хэрэгтэй гэжэ hананаб. Тиихэдээ продукци республика доторoo үлэхэ бшуу.

Юрэнхы эрдэмэй hургуулинуудай, hурагшадай хүсэ шадал хэрэглэнэгүйбди, Хэрбээ эдэнэртэ хэлсээнэй, арендын гуримаар газар, техникэ, үрэhэ үгөөд хүдэлгөө hаамнай, нилээн нэмэлтэ продукци абтаха байгаа.

Республикын ажахын тоосоондо, бэлэдхэлэй шэнэ сэнгүүдтэ оролгын хаhада үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлхээр, ажахы ба предприятинуудай мүнгэн hангые арьбадхахаар иимэ хэмжээнүүд абтаха ёhотой гэбэл:

— Түсэбэй ёhoop абтаhан продукциин 30 процент ба түсэбhөө гадуурхи бүхы продукци ажахынуудай өөhэдынь мэдэлдэ үлэхэ ёhотой.

— Хартаабха, овощ үйлэдбэрилдэг ажахынуудта 200—500 тонно хартаабха хадагалха байрануудые барибал, тон аятай.

Гадаадын экономическа ажал ябуулгаяа үргэдхэхэ ёhотойбди. Монгол ороной, Хитадай Арадай Республикатай хамтын предприятинуудые байгуулха хүсэл бии. Тиимын тулада гадаадын экономическа ажал ябуулгын ажахын тоосооной таhаг байгуулаабди. Промышленностиин зүгhөө туhаламжа hанаhанда хүрэнэгүй гээд тэмдэглэмээр.

Ажалшадай социальна байдал hайжаруулхын тула эршэтэй хэмжээнүүдые абаха ёhотойбди. 1990 ондо 115 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай гэр, 715 hууритай хүүгэдэй ясли, саад, 1310 hууритай hургуули, 1000 hууритай клуб гэхэ мэтэ баригдахаар хараалагдана.

П. М. БОЛОНЕВ, Сэлэнгын РАПО-гой түрүүлэгшэ:

Эдеэ хоолой программа бэелүүлхэ тухай асуудал элидхэл соо ехэ hүүри эзэлнэ. Гэбэшье хүдөө hүүриниие социальна талаhаань хубилган hэргээхэ тухай тодорхойгоор хэлэгдэбэгүй. Социальна хэрэглэмжэнүүд эли ха юм: ажабайдалай хэм хэмжээн, эдеэ хоолоор хэр хангагданаб, хэр амарнаб гэхэhээ эхилээд...

hаяын ерээдүйдэ энэ асуудал шиидхэгдэхэ гэшэ гү, мэдэгдэнэгүй. Хүдөө ажахын асуудалаар пленум болоо hэн, гэбэшье Улаан-Үдэ ба Гусиноозерск хотонуудай хүтэлбэрилэгшэд энэ талаар хэрэгүүдые hайжаруулхын тула ганцашье хэмжээ абаагүй байhаар.

Хүдөөгэй ажалшан хэзээ городой хүн шэнгеэр хангагдадаг болохоб? Илангаяа медицинын, худалдаа наймаанай, ажаhуудалай талаар... Жэшээнь, хүнгэн машина ба запчастьнуудые худалдажа абахын тула бараахоолхо ошохо баатай болоно. Районда оройдоо 10—15 машина үгтэдэг, энэнь үсөөн. Хүдөө ажахын түрүүшүүлдэ автомашинанууд худалдагдаха байгаа гэжэ hананаб. Городто трамвай, автобусууд ябана. Тиин автомашинанууд барахоолхо дээрэ дээгүүр сэнгээр худалдагдана. Харин манда, хүдөөгэйхидтэ мяха тушаагаа hаамнайл, худалдадаг юм.

Хүдөөгэй ажалшанай хэхэ юумэн зай захагүй, мүнөө тэндэ ажаhуудаг, ажалладаг зон хүгшэржэ байна. Арендын нэбтэрүүлэгдэhэнэй удаа залуушуул hүүрин тосхонуудhaa илангаяа олоор гаража ошоно. Нютагай Соведүүд засагаа гартаа абаха, социальна зорилгонуудаа тодоор шиидхэхыө оролдохоор болоо.

Хүдэлмэришэн анги ба тарлашад нэгэ адли байдалтай бэшэ зандаа. Республикын промышленность хэды хүгжэнги хүсэтэйшье hаа, хүдөө ажахыда юу үгэхэб? Шифер, барилгын бусад материалнууд хүдөө hүүриндэ дуталдана.

Гэхэ зуура, өөhэдынгөө продукци бэлэдхэлэй сэнhээ дээгүүр худалдаха эрхэгүйбди. Харин тиихэдэ городойхид өөhэдын сэнгүүдые тогтоохо аргатай.

1985 ондо республикын Министрнүүдэй Совет запчастьнуудые олоор бүтээн гаргахыень заводуудые уялгалhан юм. Тэрэд энэ тогтоол хинагданагүй, бэелүүлэгдэнэгүй. Промышленна предприятинуудhaa аргагүй үнэтэй детальнуудые бүтээн гаргадаг болонхой. Хэйшан гээд хүдөөгэйхид хэдэн арба дахин үнэтэй болоhон запчастьнуудые худалдан абаха гэшэб?

Орон дотор забастовконууд олоор болоо. Тэрэд хүдөөгэйхид тэсэмгэй зон, иимэ хэмжээ үүсхэхэгүй. Найдалнай ямар бэ гэхэдэ, республикын хүтэлбэрилэгшэд эд бараа ба туhаламжануудые хубаарилхадаа, манай хэрэглэмжэнүүдтэ анхарха, урдахи зорилгонуудаа шиидхэхэдэмнай туhалха бээ.

Е. Р. НОРБОЕВА, Захааминай районой Хамниин совхозой ахалагша хонишон:

— Бидэ арендэ подрядай гуримаар хоёрдохи жэлээ хүдэлжэ байнабди. Манай бригада 5 хүнhөө бүридэдэг. 520 эхэ хонидые харууhалнабди. XII табан жэлэй дүрбэн жэлэй даабаринууд амжалтатайгаар дүүргэгдэээ. Hooho абалга 122 процентдэ, хурьга абалга — 133 процент, хурьгадай шэгнүүри нэмээлгэ 134 процентдэ хүргэгдөө юм. Гэбэшье манай ажал хүшэр хүндэ. Районда мнай малай олохон байранууд электрижүүлэгдээгүй. Тиимэhээ манда телевизоршье хараха арга олгогдоогүй гэшэ. Хүн зоной хэрэглэмжэ хангаха талаар хүдэлмэри муугаар ябуулагдана. Хото город ерэхэдэ, буудалай газарта байра олдохогүй. Харин тиихэдэ элдэб аралжаа наймаа хэгшэд жэлээрээ шахуу эндэ байрладаг.

Хүдөө нютагуудта автомашина абаха гэшэ тон хүшэр. Нөгөө дондо манай совхозойхидто нэгэшье автомобиль үгтөөгүй. Тэрэниие худалдажа абахын тула мяха тушааха хэрэгтэй гэлсэдэг. Тэрэд үлүү гарахаар юумэн байдаггүйл даа.

Манай совхозой түбhөө холын гүүртэ, отара хүрэтэр 40—50 километр зайе гаталха хэрэгтэй. Тэндэ үбдэшөө hааш, раци байхагүй. Энээниие холын малшадай гэртэ тодхохол хэрэгтэй байгаа. hайндэрэй урда район бүхэн мяха хото город абаашажа, худалдаха зэргэтэй гээд уялгалагдадаг. Тэрэд городойхид өөhэдынгөө эд бараа хүдөөдэ абаашажа худалдахаяа яанаб?

Илангаяа Захааминай, Ахын районуудта ажаhуугшадта анхарал хандуулхые гүйнабди. Ушар юуб гэхэдэ; эндэ хүдэлхэнь тон хүндэ хүшэр. Залуушуул мал ажал дээрэ хүдэлхөө ерэнэгүй. Гадна байгаалиин уларилhaa ажал хүдэлмэримнай ехээр дулдыдана гэхэдэ, алдуу болохогүй. Үнгэрhэн жэлдэ хабар, зуниинь хүйтэншэг байжа, ургаса ургуулхань, мяха, hooho үйлэдбэрилхэдэ хүшэршэг байгаа. Гэбэшье бэе бээдээ туhалжа, урдамнай табигдаhан зорилгонуудые дүүргэхын түлөө оролдонол гэшэбди. Тиимэhээ манай нютагуудта клуб, hургуули бариха хэрэгтэй. Залуушуулай дунда ойлгуулажын хүдэлмэри ябуулха гэшэ шухала гээд тоолоноб.

Холын районуудта хүшэр хүндэ эрхэ байдалда мяха, hү, hooho үйлэдбэрилэгдэдэг hэн туладань, продукциин сэнгынь дээгүүр байха ёhотой гээд hанагдана. Энэ асуудалые хаража үзэхөөр болоо ха.

Манай районой ажалшад энэ табан жэлэй hүүлшын жэлэй даабаринуудые нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхын түлөө бүхы арга боломжонуудаа элсүүлэн хүдэлнэ гээд мэдүүлхэ байнаб.

В. А. ИВАНОВ, КПСС-эй Зэдын райкомой нэгэдэхи секретарь:

Бидэ, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд, городой зониие эдеэ хоолой продукцинуудаар хангаха уялгатай гэшэбди. Тэрэд энэмнай шиидхэгдэнэгүй. Түсэб, даабаринууд дүүргэгдэнэ, жэл бүри эдеэ хоолой продукци ехээр гүрэндэ худалданабди. Гэбэшье городой магазинуудта эдеэ хоол элбэг болоногүй. Энэ юунhээ болоноб гэхэдэ, мүнөө үедэ хүдөөгэй ажалшад гол түлэб бэр хүсөөрөө, улаан гараараа хүдэлнэ. Техникэ байхадаашье хүүшаржа, ашаглагдаха болзоринь үни гаранхай. Тиигээдшье шэнэ сэнгынь самолет абаhантай адли гэхээр.

Республикын худалдаа наймаанай министерство, Буркоопсоюз хүдөөгэй малшадые, механизаторнуудые ямараар хангана гэшэб? Энэн тухай хэлэхэньшье бэрхэтэй. Олон хүнүүд автомобиль абахын тула хэдэн жэл соо хүлеэнэ. Зариманиинь бүхы наhаан соогоо хүдөө ажахыда үнэн сэхээр ажалhан зон. Эдээндэ эрсэхын аргагүй.

hаяхан болоожо үнгэрhэн КПСС-эй ЦК-гай Пленум дээрэ М. С. Горбачев үгэ хэлэхэдээ, партиин политикын гол шухалань ажалша хүн байха ёhотой гээд хэлээ. Тэрэд үнэн дээрээ юун болоноб? Үнеэд, хонидые байлгаха аргагүй ехэ комплекснүүдые барижа, тэдээндэ уhа электрын элшэ хүсөөр бүлеэдхэжэ үгэнэбди. Харин хонишоной гэрые электрын элшээр дулаасуулаа hаа, директор гү, али түрүүлэгшэ гэмтэй болоожо, нэгэ киловатт-часай түлөө 4 мүнгэ түлэхэ болохо. Тиихэдэнь хонидой түлөө нэгэ мүнгэн түлэгдэнэ. Энэмнай юун гэшэб?

Хүдөө ажахыда яажа ажалаа эрхилхын өөhэдөө мэдэхэ дүүрэн эрхэ үгэхэ хэрэгтэй. Колхоздо хүдэлхэ дуратай хүн тэндэ хүдэлаг, арендатор болохо hаа болог. Энэндэ hаалта хэхэ хэрэггүй. Эндэ ямаршье заабари байха ёhогүй, Тиихэдэ тэдэнэй ажал онhожоруулха гэшэ шухала.

Хүдөө ажахыда мүнөө үедэ гүрэнэй захиралта бэшэ, харин бодото гүрэнэй захил хэрэгтэй. Мүнөө район бүхэндэ гүрэнэй захиралта үгтэдэг зандаа. Энэмнай «дээрэhээ» үгтэhэн захиралта болоно. Иимэ ушарта хүдөөгэй хүниие газар дээрэ бодото эзэн болгожо шадахагүйбди.

Минии hанахада, РАПО-гой гурим мүнөө үедэ хэрэгтэй бэшэ болоо хаш. Тэдэмнай колхоз, совхозуудые хүтэлбэрилхэ орган байгаа. Харин мүнөө тэдэнэртэ өөрыгөө мэдэхэ дүүрэн эрхэ үгэхэ хэрэгтэй. Колхоз, совхозууд хүдөөгэй продуктнуудые болбосоруулгын предприятинуудтай өөhэдөө хэлсээ баталха болоно. Үнэн дээрэ РАПО захиргаанай аргаар тэдэнэй олоhон олзо дүүhан шахуу абана.

Түгэсхэлдөө районой ажалшадай үнгэрhэн жэлэй дүнгүүд тухай хэлэхэ hанаатайб. Хүдөө ажахын бүхы түхэлэй продукци гүрэндэ худалдаха түсэбөө район амжалтатай түгэсхөө. Барилгашье хэгдэнэ. Мал эндэ үүсэлжэ, мяхыень хадагалха холодильник, хонидой арhа элдэхэ цех, тоhоной завод баригдажа байна. Олон ажахынууд hү, мяха үйлэдбэрилгээ дээшэлүүлээ. hү hаалиин 7 фермэ, 80 hаалишан гурба мянган килограммhaa дээшэ hү hаагаа.

П. Б. БАНЗАРОВ, Ивалгын РАПО-гой түрүүлэгшэ:

— Материальна талаараа муугаар хангагдаhанhaa болоожо, үйлэдбэриин объектнүүд жэлhээ жэлдэ хүүшарна, хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилэгшэдэй ажалайнь эрхэ байдал улам бирагүй болоно. Энэ талаар нютагтаа абтаhан хэмжээнүүд ажалай зохихо эрхэ байдал хангаха аргагүйдэнэ.

Байгша табан жэлэй эхиндэ абтаhан хамтын тогтоолой ёhoop, республикын эгээл томо предприятинууд болохо ЛВРЗ, ЗММК, авиационно, судна бүтээлгын, «Электромашина» заводууд, «Бурятферммаш», «Бурятсельхозкомплект» нэгэдэлнүүд өөhэдынгөө хүсөөр «Пригородный» совхоздо 2 гектар талмайтай үбэлэй теплицэнүүдые капитальнаар заhабарилжа үгэхэ байгаа юм. 20 жэлэй саана баригдаhан эдэ теплицэнүүд 700 гаран тонно эртын, овощ городто үгэдэг hэн. Энэ тогтоолой дүүргэлтэ 1987 оной декабрь соо КПСС-эй горкомдо, мүнөө нэгэдэхи секретарь болоhон А. С. Кореневой түрүүлэлгэ доро, хоёрдохёо эгэсэ нэгэ жэлэй урда тээ республикын Министрнүүдэй Соведэй заседани дээрэ харагдаhан байна. Гэбэшье энэ тогтоол дүүргэгдэнэгүй. Мүнөөдэрэй байдалаар түс ажахын 20 теплицын 9-ниинь лэ арай шамай бүтүүлэгдэжэ, заhабарилагдаа, Үлэгшэ 11-ниинь одоол залан задагай. Тэрэ 9-шье теплицэдэнь хибэдэhэ олдоногүй. Хүдөөгэйхидтэ худалдахаар ондоо эмхи зургаан, кооперативуудта худалдаа hаа, дээрэ ха юм гэжэ модоной промышленностиин предприятинууд тооломо. Тиихэдэнь эдэ теплицэнүүдтэ эрхим бэрхэ овощ ургуулагшад хүдэлнэ. Тэдэнэр иимэшье хүшэр тэсэшэгүй эрхэ байдалда 11-дэхи табан жэлэй дунда зэргын хэмжээнhээ жэлдээ 1600 тонно үлүү овощ гүрэнэй захилай дүүргэлтэ болгон тушаана ха юм. Тиихэдэнь дээрэ дурсагдаhан промышленнэ предприятинууд 15—16 тонно соргонуудые олохо аргагүй гэшэ гү гэжэ овощ ургуулагшад асууна. Мүн Ивалгын совхоз-техникумдэ республика дотор түрүүшүүлэй тоодо баригдаhан hүнэй комплекс, Халютын совхозой залуу үхэрнүүдэй комплекс мүн лэ аргагүй ехээр hандаранхай. Эдэл объектнүүдэй заhабарилга дээрэ манай шефүүдэй туhаламжа хүлеэнэ ха юмбибди. Иигэжэл hү, мяха үйлэдбэрилгые дээшэлүүлжэ шадахалди.

Тэжээлээр 50 процент хангагдаад байхадаа районой бүхы ажахынууд районhoo, республикаhaa гадуур тэжээл бэлдэхэ баатай болоно. Тиихэдээ илангаяа орооhоной түлөө хүршэ областьнуудта, МНР-тэ гурбан дабхар үнэ сэнгээр түлэхэ баатай бологдоно. Барилгын хомор материал, техникээ үгэнэбди. Гүрэнэй захилые имэл эрхэ байдалда заатагүй дүүргэнэ гээшэбди. Энэ мэтээр промышленнэ предприятинууд хүдөө ажахыда туhалха уялгаа юундэ дүүргэнэгүйб?

Б. Ц. БОРЖОНОВ, Буряадай хүдөө ажахын институтай парткомой секретарь (зал соо тодхогдоhон микрофоноор).

— Хүдөө ажахын кадрнууд тушаа элидхэл соо нэгэл удаа дурдагдаба. Колхоз, совхозуудай кадрнуудые hурган бэлдэхэ, мэргэжэл шадабариинь дээшэлүүлхэ асуудалаар hүүлэй үедэ hонирхохоёо болёо. Манай институтда хүтэлбэрилэгшэдэй мэргэжэл шадабари дээшэлүүлхэ түсэгөөр курса эмхидхэгдэнхэй. Тэрэд энэ курсада тон үсөөн хүтэлбэрилэгшэд манай республикаhaa эльгээгдэнэ.

Саашань миил юрын хүдэлмэришэд, колхозниудые абажа харяабди. Мүнөө хүн зон нютагаа урилжа олоороо нүүдэг болоо. Тэрэд манда, республикадамнай хүн зоной нэгэ нютагhaa нүүдэдэнь нүүжэ байhан тодорхой карта зохёогдоогүй байhаар. Тиимэhээ кадрнуудые hурган бэлдэдэг эмхинүүд хаанаhaa хэды хүниие hургахаа түсэблэхэ аргагүйдэнэ.

Партийна эдэбхитэдэй энэ суглаан дээрэ өөрынгөө зүгhөө гурбан асуудал табинаб. Нэгэдэхеэр, ойрын сагта хүдөө ажахын кадрнуудые hурган бэлдэхэ талаар асуудал дэлгэрэнгыгээр хаража, зүбшэн хэлсэхэ хэрэгтэй. Хоёрдохёор, партиин Буряадай обком хүн зоной дунда ябуулха эмхидхэлэй- политическа хүдэлмэреэ шэнээр хаража үзэхэ ёhотой. Гурбадахяар, энэ суглаанда хабаадагшад республикын хүдөө ажахые хүгжөөхэ талаар 1989 оной хүдэлмэридэ политическа сэгнэлтэ үгэхэ ёhотой.

Н. Б. БУЖИНАЕВ, Хойто-Байгалай райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ:

— Партиин XXVII съезд дээрэ БАМ шадарай нютагуудые ажахын талаар ашаглаха зорилго табигдаhан байна. Тэрээнтэй зохилдуулан тодорхойлогдоhон даабаринууд дүүргэгдэнэ. Районой табан совхозой дүрбэниинь 1983—1984 онуудта байгуулагдаа hэн. Оройдоол 2560 гектар тараалангай газар, 750 гектар hайжаруулагдаhан сабшалангуud бии юм. Гэбэшье шэнэ газар элдүүрилхэ, байhан газараа hайнаар ашаглаха талаар hүүлэй хоёр жэл соо мүртэй юумэн хэгдээгүй. «Бурятводмелиорация» нэгэдэлэй ПМК өөрынгөө түсэбүүдые дүүргэнэгүй.

1995 он хүрэтэр эбэртэ бодо малай тоо толгой хоёр дахин дээшэлүүлжэ, 7000-да хүргэхэ, үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 3000 килограмм hү hаадаг болохо гэжэ хараалагдана. Тиихын тула тэжээл бэлдэхэлгые 2 дахин нэмээхэ, шэнэ газар ашаглаха хэрэгтэй. Тэрэд хэды оролдоошье hаа, район тэжээлээр гүйсэд өөрыгөө хангажа шадахагүй. Ондоо тээhээ үбhэ, hолоомо, хелимол тэжээл, орооhо асарха баатай болонобди. Өөhэдтөө силос, сенаж, түмhэтэ тэжээл үйлэдбэрилхэ гэжэ хараалнабди. Үбhэ, hолоомо бэлэдхэхын тула Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй районуудтай тогтооhон харилсаануудаа батадхаха хүсэлэнтэйбди. Хүршэ Хурамхаанай, Баргажанай районуудтай харилсаануудаа үргэдхэхэ шухала. Тиихын тула Кумора-Тазы авто-харгы hэргээн заhабарилха хэрэгтэй.

Районой хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд мяха, hү гүрэндэ худалдаха түсэбүүдээ жэл бүри дүүргэнэ. 1989 ондо 24758 центнер hү (116 процент), 3058 центнер мяха (153 процент) худалдаабди. Гэбэшье hүнэй өөрынь үнэ сэн тон дээгүүр байhaар, Центнерэй аяар 92 түхэриг. Үхэрэй мяханай 1 центнерэй сэнгынь 701 түхэриг болоно. Предприяти, эмхи зургаануудай хамhабариин ажахынууд, хүн зоной хубиин ажахынууд хүсэд хүгжэнэгүй.

БАМ дээрэ барилгын хүдэлмэриин хэмжээнэй хорохотой хамта хүн зониие ажалаар хангалгын талаар шахардуу байдал тохёолдоо. Барилгын эмхинүүдэй олонхинь ондоо тээшээ нүүлгэгдэхэ, зариманиинь оггтолон тараагдаха. Тэрэд олонхи зониинь ондоо тээшээ зөөхэ дурагүй. БАМ-ай Буряадай участок шадарай районууд ашаглагдаха ёhотой. Тиихын тула хүнүүд хэрэгтэй. Эндэ байгуулагдаhан гэр байрын, социально-соёлой эрхэ нүхэсэлнүүдые тэрэ зандань үлөөхэ хэрэгтэй. Районой хүн зониие ажалаар гүйсэд хангахын тула арадай үргэн хэрэглэлэй эд бараа гаргадаг үйлэдбэри эндээ хүгжөөхэ, шубуунай фабрика гэхэ мэтые нээхэ хэрэгтэй.

Л. Д. ЦЫБИКЖАПОВА, Яруунын районой «Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэ:

— Манай колхозой ажалшад hүүлэй 4 жэлэй туршада хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилхэ түсэбүүдээ амжалтатайгаар дүүргэжэ байгаа. Эндэ үсөөхэн тоонуудые дурдая. Үнгэрэгшэ табан жэлтэй сасуулбал, гүрэндэ 2 дахин ехэ продукци худалдадаг болообди. Ажалай бүтээсэ 2 дахин дээшэлээ. 1989 оной дүнгүүдээр сэбэр олзомнай 1,5 түхэригтэ дүтэлжэ байнхай.

Колхозойнгоо экономико зарим тэды hайжаруулhанай ашаар социальна барилгада ехэ анхарал хандуулха арга олдоо. Жэшээлхэдэ, пенсионернүүдтэ үгтэдэг пенси 100 түхэриг хүрэтэр дээшэлүүлэгдээ, Герой-эхэнүүдтэ 120 хүрэтэр, орден ба медальнуудаар шагнагдаhан колхозниудта нэмэжэ үшөө 20 түхэриг үгтэдэг, тиихэдэ бага олзотой, олон үхибүүтэй гэр бүлэнүүдтэ квартал бүри тэдхэмжэ үгтэдэг болонхой.

Колхоз өөhэдөө гэр бариха дуратайшуулда барилгын материалнуудые зөөхэдэнь, тэрэнээ отолходонь туhална. Совет Армида албаяа дүүргэжэ ерэгшэдтэ материальна туhаламжа үзүүлнэбди. hүүлэй үедэ хүүгэдэй саад үргэдхөөбди, шэнэ магазин, кулинарна цех, ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангалтын комбинат ашаглаабди, тиихэдэ котельнэ, арадай музейн байшан баригдаа. Малшадай холын байрануудые зайн галтай болгохо талаар хэмжээнүүд абтана.

Гэхэтэй хамта манай хүдөө нютагай хүн зониие баярлуулхаар юумэн үшөөл үсөөн гэжэ хэлэхэ байнабди. Байрын гэрнүүдые бариха гэхэдэ гү, али түлеэ залhа бэлдэхэ гэхэдэ, модон дуталдана. Эндэхи ой тайгын модые манай леспромхозууд хайра гамгүйгөөр отолжо мэдэнэ. Мүнөө тэдэнэр Түрхэлэй заповеднигэй модо отолжо эхилбэ ха юм.

Барилга хүдөөдэ тон муугаар хэгдэнэ. Манай районда өөрын барилгын эмхи, ядахын сагта нүүдэл оньhожоруулагдамал колонно хэрэгтэй байгаа.

Харгы заhабарилха, электрын элшэ хүсөөр малшадай бүхы байрануудые хангаха асуудал шиидхэхэ гэхэдэ, олон янзын бэрхэшээлнүүдтэй дайралдана.

Хото городууд, промышленнэ предприятинууд хүдөө нютагуудта тон муугаар туhална. Жэшээлхэдэ, «Электромашина» завод манда үбhэ тэжээл бэлдэхэхэ хэрэгтэмнай туhалха байгаа. Тэрэд тэдэмнай нэгэшье туhа хүргөөгүй бшуу. Хамhабариин ажахы тухай ехэ зугаа гарадаг. Гэбэшье хамhабариин ажахын туhаламжаар эдеэ хоолой программа шиидхэгдэхэ бэшэ юм гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Гол звенонь — колхозууд, совхозууд гэшэ.

Хүдөө ажахын продукци ехээр үйлэдбэрилдэг болохын тула хүдөөгэй ажалшадай hуудал байдалые hайжаруулха хэрэгтэй. Тиигэжэ хубилган шэнэдхэлгые урагшатайгаар дүүргэхын тула эдэ болон бусад асуудалнуудые амжалтатайгаар шиидхэхэ ёhотойбди.

Ц. Ж. ШИРАБДОРЖИЕВ, Хориин районой Үдын совхозой директор: (зал соо тодхогдоhон микрофоноор)

— Элидхэл хуушанай зогсоошоhон үе сагай гуримаар бэлдэгдэhэн байжа, hайн, тодорхой шэнжэлэл болоогүй. Эгсэ часай туршада үргэлжэлhэн энэ элидхэлые шагнаад байхада, хүдөө ажахын предприятинуудта урдынхидал тэды хэмжээнэй hү, мяха, hooho үйлэдбэрилжэ бэлэдхэхэт гэhэн захиран-зонхилхо гурим дахяад дуулдаа. Эндэ колхоз, совхозуудта иимэ, тиимэ туhаламжа үзүүлхэ, дэмжэхэ, хамhалсаха гэhэн ямаршье найдуулга соностоогүй.

Эдеэ хоолой программа бэелүүлхэ тухай хэлсэhээр үниниэйбди. Тэрэд энэ асуудалнай мүнөө хүрэтэрөө шиидхэгдэнэгүй. Энээнэй гол шалтагаан гэхэдэ, республикымнай партийна, совет органай хүтэлбэрилэгшэд хүдөө ажахыгаа хүгжөөжэ, экономикыень бэхижүүлхэ, хүн зонойнь hуудал, байдал hайжаруулха талаар эмхидхэлэй, хүтэлбэрилхы хүдэлмэреэ ябуулжа биранагүй. Нэн түрүүлэн энээндэ городой промышленна предприятинуудай асари ехэ хүсые элсүүлжэ шаданагүй.

Манай районда леспромхозууд байгуулагдаhаар 50 жэл болобо хаш. Эхин дээрээ жэлдээ нэгэ миллионhoo үлүү кубометр модо отолжо бэлэдхэдэг байhан ааб даа. Мүнөө отологдохо модоной хоморходоо адагынь хахад миллион кубометр модон бэлэдхэгдэдэг болоо. Энэмнай бага бэшэл даа. Леспромхозуудай манай харьяата газар дээрэ гамгүй модо отолжо байхадань колхоз, совхозууд малшад, хонишодтоо гэр бариха, хони, малайнгаа хото, хорёо hэльбэн шэнэлхэ барилгын модогүй байха юм. Мүнөө хүдөө нютагуудта хүн зоной hуудал байдалые hайжаруулхын тула ехэ барилга хэгдэхэ ёhотой. Тэрэд барилга хэхэ модоной үгы дээрэhээ бүхы гэр, байрануудhай, соёлой болон бусад байшан хуушараа.

Жэл бүхэндэ районой ажахынуудта 30 мянган кубометр модо бэлэдхэжэ абаха эрхэ үгтэдэг. Тэрэд бидэ энэ 30 мянган кубометр модоёо бэлэдхэжэ абаха аргагүйдэнэбди. hаяхан арадай депутадуудай Хоринай районно Соведэй сессидэ депутадууд леспромхозой отолжо бэлэдхэhэн модонhoo 30 мянган кубометрыень районhoo гадуур эльгээнгүй үлөөлгэхэ гэhэн шиидхэбэри абаа. Иимэ алхам аргаяа барахадаал хэбэ гээшэбди. Байгша онhoo районой ажахынууд леспромхозуудай отолжо бэлэдхэhэн модонhoo өөрынгөө хубита 30 мянган кубометрыень буляаха тооной үлөөлгэдэг болохонь. Хэрбээ промышленнэ предприятинуудые хүдөө ажахы тээшэ hайнаар нюурдуулжа, анхарал, харасыень заладаг hаань, иимэ юумэн болохогүй байгаа.

М. В. МИХАЛЕВ, Тарбагатайн районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ: (зал соо тодхогдоhон микрофоноор)

— Ажахынгаа үйлэдбэриие өөhэдөө мэдээд эрхилхэ эрхэ олгогдоhoop үнинэй. Зүгөөр энэмнай мүнөө хүрэтэрөө саарhан дээрэ байна хаш. Энэл хэбээрээ байгаа hаа, бидэ үшөө 5—10 жэл соошье өөhэдын мэдэлтэй болохогүйбди. Мүнөө партиин обком, республикын Министрнүүдэй Совет шахагдаhан үхэрнүүдые 360 килограмм, гахайнуудые 100, хони 36 килограмм шэгнүүртэйгээр тушааха эрилтэ тогтоонхой. Энэмнай юун гээшэб? Ямар ушарhaa ажахынууд үхэрнүүдээ туд бүриин 360 килограммда хүргэхэ ёhотой юм. Юундэ 400—500 килограммда хүргэхэгүй болоноб, Ажахы бүхэндэ адли hайн эрхэ байдал байхагүй. Республикын бүхы колхозуудые, совхозуудые Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздол адли байхаар hанамжалхамнай эртэ. Олон ажахыда тэжээл дуталдана. Малаа гэмгүй, бүрин бүтэнөөр ондо оруулхын түлөө алтанай сэнтэй үбhэ, hолоомо худалдажа холоhoo асардаг ажахынууд захаhaa олон. Тэрэд эдэ колхоз, совхозуудта тэрэл хэмжээгээр эрилтэ табиха гэшэ минии hанахада буруу.

Энэ талаар эрдэмтэд юу хэлэдэг хаб? Хүдөө ажахымнай эрдэмтэд республикынгаа колхоз, совхозуудай бодото байдал дээрэhээ тобшолол хэнгүй, партиин обкомой заабаряар ажалаа эрхилдэг, зүбшэл, заабари үгэдэг болонхой. Иигэжэ ажалаа эмхидхэжэ ябуулхадаа бидэ хэзээдэшье амжалтатайгаар hалбарияа хүгжөөхэгүйбди.

Жэл бүхэн адли байдаггүй. Зарим жэлдэ хура бороотой, ургасатай hаа, ган гасуурай бэрхэшээл ушаруулдаг жэл олон байха. Тиимэhээ ажахынууд мүнөө өөрынгөө газар дээрэhээ хэды хэмжээнэй үбhэ тэжээл бэлэдхэжэ абахаар аргатайб, тэды зэргээр адууhа мал үсхэбэрилхэ ёhотой. Өөhэдөө өөрынгөө газар дээрэ тэжээл ехээр абаха аргагүй аад лэ, тоогүй олон мал ондо оруулхадаа ажахынууд олзотоно гү? Үгы, улам гарзатана. Энээниие мэдэжэ байбашье, республикымнай партийна, совет органууд колхоз, совхозуудта хэмhэгүй үлүү мал үсхэбэрилхыень баадхана. Хэрбээ газарайнгаа шэмын зэргээр адууhа мал үсхэбэрилдэг болоо hаа, ажахынууд малайнгаа ашаг шэмыень эрид дээшэлүүлжэ, hү, мяха, ехээр бэлэдхэхэ аргатай болохо hэн.

Саашань түлишэ тухай хэдэн үгэ хэлэhүү. Түлеэ бэлэдхэхэнь хүшэр болоо. Ойдо түлеэ бэлэдхэхэ модоншье хомор болошобо. Саашадаа колхозниудынай, совхозуудай хүдэлмэришэд ямар түлишэ хэрэглэжэ гэр байраяа дулаасуулха болоноб. Энэ талаар холын хараатай түсэб зохёогдоногүй. Саашадаа бидэ зайн галай элшэ хүсэ гү, али газ хэрэглэхэ болоно гээшэ гүбди? Энээн тухай засагай дээдын зургаанда хэншье бодомжолногүй, бодомжолхоор саг тулаа.

В. Я. БЕЛЫХ, Загарайн РАПО-гой түрүүлэгшэ:

— hүүлэй гурбан жэлэй туршада манай районой ажахынууд хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ талаар зарим тэды амжалтануудые түйлаhан байна. Гэбэшье мүнөө үедэ хэрэглэгдээгүй нөөсэ арга боломжонууд дээрэ тогтохо хүсэлэнтэйб.

1989 ондо манай районда ехэ ган гасуур болоожо, үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэ hаад тойбо татаа. Тиимэhээ Эрхирэгэй, «Дружба», Тайлсын совхозуудай малай условно толгой бүхэниинь тэжээлэй 5 единицын хэмжээнэй үбhэ тэжээлээр хангагдаба. Сэхыень хэлэхэдэ, килограмм hүн бүхэн тон хүшэр хүндэ эрхэ байдалда абтана гэшэ.

Тараалангай ба нуга сабшалангай ашаг үрые дээшэлүүлхэ асуудалда хаа хаанагүй тон бага анхарал хандуулагдана. Загарайн районой ажахынууд гол түлэб Үдэ голой эрье шадар газар тараалантай юм. Эндэхи газарай хүрьhэнэй муу дээрэhээ ургаса таряа, орооhо ургуулхань хүшэр байдаг. Зүгөөр сабшалангаа hайжаруулха уялгатайбди. Район дотор дунда зэргээр гектар талмай бүриhөө 12,2 центнер үбhэн абтаа. Гэхэтэй хамта нуга сабшалангай ашаг үрые дээшэлүүлхэ арга бии гэжэ hанагдана. Жэшээлхэдэ, «Дружба» совхозой мелиоратор Н. А. Ерофеев hүүлэй 3 жэлэй туршада даалгагдаhан нуга сабшалангаа hайжаруулхын тула ехэ оролдолго гаргана. Уhа бүлэдэг дизельнэ станцинуудаа тэрэ электрическэ станцинуудаар hэлгээ. Тэдэ станцинуудынь хабартаа түхэреэн сүүдхэ соо хүдэлгэгдэдэг hэн. Үнгэрэгшэ 1989 ондо тэрэ гектар талмай бүриhөө 24 центнер үбhэ хуряажа абаhан байна. Энэнь районой дунда зэргын дүнгүүдhээ 2 дахин ехэ байна бшуу.

Үбhэ тэжээлээ сабшалан дээрэhээ ехээр абаха гэжэ байхада, hаяхан Агропромсоюз уhалалгын хүдэлмэридэ мүнгэ hомолхоёо болихомнай гэжэ мэдээсээ.

Үнэгэтэйн совхоздо овощ ехээр таридаг болохын тула уhалалгын хэдэн объектнүүдые бариха ёhотой байгаабди. 1989 ондо барилгын түсэбөө 50 процент дүүргээбди.

Мүнөө газар тухай асуудал үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэжэ байнхай. Газарта эзэн хэрэгтэй гээд мэдэнэбди. Гэхэтэй хамта газар худалдаха, hөөргэнь үгэхэ гэхэ мэтэ хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэнэ. Энэмнай хайшаа хэрэг юм ааб? Мүнгөөр баян ажахынууд газар ехээр худалдажа абаад, тэрээн дээрээ хүнүүдые ажаллуулжа, эхилхэнь бэшэ аабза?

Хүдөө ажахын продукци ехээр үйлэдбэрилдэг болохын тула бүхы арга боломжонуудаа хэрэглэхэ ёhотойбди. Буркоопсоюзай бэлэдхэлэй конторонууд хүн зонhoo хүдөө ажахын продукци ехээр абахын тула тэдээндэ элдэб эд бараа ехээр худалдаха ёhотой. Зүгөөр тиимэ эд бараанинь хомор байдаг.

Газетэнүүд хубиин хамhабариин ажахы тухай багаар бэшэнэ. Тэндэнь түсэб дүүргэлтэ тухай хооhон тоонуудhaa ондоо юумэ олохонь бэрхэтэй байдаг.

Арадай кандидадууд

«СОВЕДҮҮДТЭ ДҮҮРЭН ЭРХЭ ОЛГОХО»

...гуулиин Сэлэнгын национально-территориальна 89-дэхи округһоо РСФСР-эй ...й депутадта кандидадаар Буряадай ...й Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багша... институдай кафедрые даагша, доцент М. Н. ОЧИРОВ дэбжүүлэгдэһэн байна. Манай корреспондент С. ОЧИРОВ депутадта кандидадтай уулзажа, хэдэ хэдэн асуудалнуудта харюусахыень гуйба. Тэрэнэй харюунууд доро толилогдоно.

...ал: Михаил Надмито... дээдэ һургуули түлөөл...һан хадаа эрдэм һурал... соёл гэгээрэлэй, дээдэ, ...дунда, юрэнхы эрдэмэй ...нкуудай байдалаар һо...ог бэзэт. Эдэ асуудал...о юу хэлэхэ байнабта?

...у: Тимэ ааб даа. Зү...эхыень хэлэхэдэ, һур...удай байдал, бүхы эр...уралсал ехэл бирагүй ...ай гэжэ мэдэрхэ ёһо... һургуулинуудай олон ...ууд хуушаржа, үмхир...олохон һургуулинуудай ...д 2—3 халаан соо һу...ээдэ, тусхай дунда, ...эрдэмэй һургуули... һайн номууд, элдэб ...ууд ба һуралсалай тех... хэрэгсэлнүүд дуталда... ...эм һуралсалай эмхи ...удай материально-тех... ...үндэһэ һуури хангал...һаар. Минии һанаха...м һуралсалай хэрэгые ...лангүй, орон дото... ...номическа болон по... реформонуудые, ...шэнэдхэлгые бүхы ...урагшатайгаар бэе... аргагүй гэхээр.

...уура һайн һайхан юу...ргаха, һайхан юумэн...тайгаар залуушуулые ...лахэ асуудалнуудые ...һэнь һайнаар хара..., тэдэниие шиидхэхэ ...өмжэзнүүдые абаха, ...тэ мүнгэн зөөри ехээр ...охо ёһотой.

...л: Михаил Надмито... ...л хэлэ, литература ...асуудалаар танай һа...мар бэ?

Арба гаран жэлэй ...партиин обкомой ...лэгшэд һургуули... ...үрэл хэлэ зааха, тү... ба литература шудалха ябадалые болюулжа, хэды ехэ алдуу гаргагдаа һэм! һая, хубилган шэнэдхэлгын үе сагта энэ тон ехэ алдуугаа усадхажа, түрэл хэлэеэ, түрэл литератураяа һургуулинуудта шудалжа эхилбэбди. Зүгөөр энэ хэрэг хаа хаанагүй һайнаар ябуулагдажа байна гэжэ хэлэхэ аргагүйбди. Зарим буряад һургуулинуудта хуушан монгол үзэг, бэшэг шудалжа эхилбэ. Энэнь нилээд һайшаалтай.

Юрэнхы дээрэнь бодомжолоод үзэхэдэ, сэжэ сэдьхэлдээ һүзэггүй, түрэл хэлэеэ мэдэхэгүй, хаанаһаа ерэһэн, хайшаа ошожо ябаһан түүхэеэ ойлгодоггүй хүн манан соогуур ниидэжэ ябаһан шубуундал адли бэшэ гү? Энэ хэлээшэмнай ургажа ябаһан залуу үетэндэ сэхэ хабаатай гэхэ байнаб.

Саашань хэлэбэл, социализм, коллективизаци, индустрилизаци гэхэ мэтын үгэнүүдээр шэхэнэй дүлииртэр шууяа татаад, хэдэн мянган жэлэй түүхэтэй Буддын шажанай һургаалые хорижорхёод, тахижа байһан бурхыень газаашань шэдэһэн байна бшуу. Энээнһээ уламжалан һанахада, ямаршье түүхэ, урданай ямаршье юумэн сэнгүй боложо, һалан хосороо һэн шуу. Тиихэтэй хамта бидэнэр интернациональна зэбсэг — ород хэлэ һайнаар шудалха ёһотойбди. Тэрээнгүйгөөр холо ошохогүйбди. Минии һанахада, бидэнэр буряадшье хэлэеэ мартажархинхай, ородшье хэлэ ёһотоор мэдэнгүй—хоёрой хоорондо, хооһоор ябадаг, урагшагүй хүнүүд болоно хабди.

Хоёр хэлэ тэгшэ һайнаар мэдэһэн хүн лэ мүнөө сагай хубилган шэнэдхэлгын түлөө, албан хойрог ябадалай урдаһаа тэмсэжэ шадаха ха юм.

Эдэ бүгэдэ дутагдалнуудһаа уламжалан, һүүлэй үедэ гэмтэ хэрэгтэй ябадал гаргаха, наркоман болохо гэхэ мэтын муу, муухай юумэнэй олошоржол байдаг ушар энээнһээ үндэһэтэй гэжэ һанахаар байдаг.

Асуудал: Совет арадай, тэрэ тоодо буряад арадайнгаа ажабайдал ба ажаһуудалые һайжаруулха тухай онсо өөрын һанамжа, дурадхал Танда бии гээшэ гү?

Харюу: Байгаали хамгаалха, байгаалиин баялигуудые гамтайгаар ашаглаха, бүхы зөөриеэ һайнаар, арад зоной аша туһада зорюулха гээшэ тон шухала асуудалнуудай нэгэн болоно. Галуута-Нуур, Байгал далаймнай юундэ бузарлагдажа, аюулда орожо байдаг гээшэб? Байгаалияа хамгаалха талаар бирагүйшэг байдалтайбди гэжэ сэхэ мэдэрэе. Мүнөө ой тайгымнай модон хайра гамгүйгөөр отологдоно, тэрээнһээ уламжалан, гол мүрэнүүднай хатана, ан гүрөөһэднай үсөөрнэ. Манай республика ашагта малтамалнуудаар баян ааб даа. Хүдөөгэймнай ажалшад һү, мяха, нооһо яһала ехээр бэлэдхэнэ, гүрэндэ тушаана. Теэд магазинууд соомнай хооһон лэ! Жэшээлхэдэ, Улаан-Үдын нарин сэмбын комбинадай продукци хаана ороно хаб гээд һураха эрхэтэйбди.

Региональна ажахын тоосоое нэбтэрүүлхэ хэрэгтэй. Республикадаа үйлэдбэрилэн гаргадаг продукцияа өөһэдөө хубаарилха, тэрэ продукциингаа эзэд байха ёһотойбди. Тиигэжэ манай республикын экономическа байдал һайжаруулагдаха аргатай.

Асуудал: Россин Федерациин засагай дээдын зургаанда һунгагдахын түлөө һунгагшадай дунда хүдэлмэри ябуулха зуураа нютагай Соведүүдэй ажал ябуулга тухай хэлэдэг ёһотойт. Энэ талаар, Михаил Надмитович, Та ямар бодомжотой гээшэбта?

Харюу: Арад зон, Соведүүд засагаа гүйсэдөөр гартаа абаха ёһотой. Мүнөөшье болотор бүхы шатын Соведүүд дүүрэн эрхэгүй зандаа гэхэ байнаб. Доб дээрэ газар, уһан, байгаалиин баялигууд, фабрика болон заводууд, мүн үйлэдбэрилэгдэн гаргагдаһан продукцимнай эзэгүй, хэнэйшье бэшэ зөөри болоно. Тиимэһээ гансал эзэн — Соведүүд барилгын болон бусад бүхы асуудалнуудые хаа хаанагүй шиидхэхэ ёһотой. Соведүүдэй хүдэлмэриеэ урагшатайгаар ябуулхынь тула СССР-эй Арадай депутадуудай съезд болон СССР-эй Верховно Совет мүнөө үеын эрилтэнүүдтэ хүрэмөөр Хуулинуудые баталан абаха ёһотой. Хуули ёһото социалис гүрэниие байгуулха зорилгоёо бэелүүлхэдэмнай, арад зоной аша туһые хараада абаһан Хуулинууд угаа хэрэгтэй байна бшуу.

Асуудал: Үшөө ямар юумэндэ һунгалтын урда тээхи программа соогоо онсо анхарал хандуулнабта?

Харюу: Бүхы засагаа арад зондо, Соведүүдтэ үгэхэ гэһэн зорилго минии программын шухала хубинь болоно. Энэ тон шухала асуудалые шиидхэхэ тухай хэлэхэдээ, СССР-эй Конституциин 6-дахи статья тухай хэлэнгүй байхын аргагүй байна. Энэ статьягай ёһоор бүхы засаг партида үгтэнхэй. Энэнь буруу. Юундэб гэхэдэ, зон түрэхэһөө эхилээд, партиин заабаряар ажаһууха ёһотой болоно, нэгэшье юумэ ондоогоор бодомжолхо, нэгэшье юумэ ондоогоор хэлэхэ эрхэгүй байна ха юм. Иигэжэ хүн «дээрэһээ» дарагдана, доромжологдоно, зогсонги байдалда ороно. Би СССР-эй Конституциин 6-дахи статьяе болюулха гээд дурадханаб.

Мүн парти доторой демократи үргэдхэхэ хэрэгтэй гэжэ тоолоноб. Илангаяа мүнөөнэй шахардуу үе сагта....

...ХЭНИИЕШЬЕ ХАРААҺАА АЛДАХАГҮЙ

...ай арадай депутадта ...аар Прибайкалиин на...о-территориальна 90-...һунгуулиин округоор ...КГБ-гэй хилэ сахидаг ...Главна управлениин ... генерал-лейтенант ...левич Калиниченко ...гдэнхэй. Тэрэниие ...ройметанизация» тре...дахи оньһожоруулаг...онның ба «Нижнеан...строй» трестын 670-...илга-хабсаралгын по...С-ын ажалша коллек...бжүүлээ юм.

...овлевич Калиничен...ной февраль һарада ...ССР-эй Харьковска ...Лозовая һууринда ...ын гэр бүлэдэ түрэһэн юм. Ленинградта сэрэгэй суворовско, удаань Москвада хилын харуулай училищинуудые дүүргээд, 1950 ондо хилын заставада начальнигай орлогшоор ажалайнгаа намтар эхилээ һэн. 1952 ондо КПСС-эй гэшүүн болоо. Дунда Азида, Баруун, Алас Дурна зүгэй пограничнэ округуудта амжалтатайгаар алба хээ. Сэрэгэй институт ба СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Генеральна штабай сэрэгэй академи дүүргээ. Прибалтийска ба Баруун пограничнэ округуудай сэрэгүүдые командалагшаар байгаа. Табан жэлэй туршада тэрэ СССР-эй КГБ-гэй хилэ сахидаг сэрэгэй начальнигай нэгэдэхи орлогшоор хүдэлмэрилөө. Үнгэрэгшэ жэлэй декабрь һарада мүнөө эзэлдэг тушаалдаа томилогдоо бэлэй.

Хилэдэ дүтүүр ажаһуудаг зоной социально-экономическа, экологическа ба национальна орёо шухала болоһон асуудалнуудые тэрэ һайн мэдэхэ. Илья Яковлевич хүн зондо туһалхаяа хододоо эрмэлздэг, хэрэг заабол шиидхэхэ гэжэ оролдодог, үнэн сэхэ хүн. Тиимэһээ тэрэниие сугтаа хүдэлдэг нүхэдынь, хилэдэ дүтүүр ажаһуугша зон нютагай ба тус тус республикын партийна ба совет органуудта нэгэнтэ бэшэ дэбжүүлһэн байха. Дэбжүүлэгшэдэйнгээ этигэл найдабариие тэрэ хододоо харюулдаг байгаа юм. Генерал-лейтенант Улаан Тугай, Улаан Одоной, «Эхэ орондоо эрхимээр алба хэһэнэй түлөө» 2-дохи ба 3-дахи шатын орденуудаар, олон медальнуудаар шагнагданхай. Хоёр хүбүүтэй. Тэдэнь ехэнүүд болонхой, хилын харуулай офицернууд.

Кандидадай программа абажа харабал, Илья Яковлевич экономико хүгжөөлгые гол шухалада тоолоно. Ажаһуугшадые эдеэ хоолоор хангалгые һайжаруулхын, гэр байра барилгые түргэдхэхын, эд бараа олоор үйлэдбэрилхын тула зөөриин элдэб түхэл янза ба экономическа харилсаануудые зүбөөр, дүүрэн хүсэндэнь хэрэглэхэ хэрэгтэй гээд тэрэ һанана. Хүдэлмэришэн, таряашанай ажаһуудал кандидадай хараада мүн лэ абтанхай. Эхэнэрнүүдые хүндэ ажалда хүдэлүүлхэгүй, саад, яслинуудые олоор бариха, болбосон түхэлтэй байрануудые олошоруулха, гэрэй ажал хүнгэрүүлхын тула оньһожоруулха шухала гээд тэрэ тоолоно. Дайнай ба ажалай ветерануудые ёһотоор хүндэлжэ, ажаһуудалыень һайжаруулха, зохидоор амарха, аргалуулха эрхэнүүдые олгохо хэрэгтэй. Илья Яковлевич залуушуулай эрхэнүүдые хамгаалхын, шэнэ общество байгуулалгада тэдэниие эдэбхитэйгээр хабаадуулхын тула бүхы аргаараа оролдохоб гэжэ программа соогоо мэдүүлнэ. Байгал далайе абархын тула ЦКК ба ЦБК-е ондоо үйлэдбэритэй болгохо гү, али муухай угаадаһа табидаггүй найдамтай түхеэрэлгэнүүдээр хангаха шухала гээд тэрэ тоолоно. Харин эндэ эдэ предприятинуудай хүдэлмэришэд алишье талаһаа хохидохо ёһогүй гээд тэрэ һанамжална.

«Ой модо үйлэдбэрилдэг комплексын ажал хүдэлмэриие эрдэмэй талаһаа бодотоор шэнжэлжэ үзөөд, ой модо зүбөөр, хэрэгтэй хэмжүүртэнь, үлүү гаргангүй отолхые, ажаһуугшадайнь сэбэр агаараар амилхын тула хажуудахи ойнуудынь һэргээхые хинахаб гэжэ кандидат найдуулна. Намайе һунгаа гээшэ һаань, Байгал шадарай дунда һургуулинууд минии онсо харууһан доро байха. Шэнэ һургуулинуудые бариха, һуралсалые һайжаруулха, хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүдээр ба номуудаар һургуулинуудые хангаха хэрэгтэй»—гээд кандидат программа дотороо бэшэнэ.

БАМ-ай барилгашадай эрэлхэг зоригые үндэрөөр сэгнэн, тэрэ Сибириие экономикын талаһаа саашань хүгжөөхэ хэрэгтэй гээд һанамжална. Байгаалиин баялигуудые хэрэглэхэ, БАМ-ай трассын хажуугаар үйлэдбэриин шэнэ хүсэнүүдые байгуулжа, хүн зониие ажалтай болгохо, иигээд шухала асуудал шиидхэгдэхэ гэжэ тэрэ зана юм.

Буряад арадай ёһо заншал, хэлэ хүгжөөхэ гээшые тэрэ депутадай ажалай шухала шэглэлдэ тоолоно.

Залуушуулай эрхимэй эрхимүүдтэ, сэрэгэй-патриотическа түбүүдэй эдэбхитэйшүүлдэ хилэ дээрэ алба хэхэ, хилын харуулай училищинуудта орохо замдань туһалхаб гэжэ тэрэ найдуулна.

И. ГОМБОИН.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Генерал-лейтенант И. Я. Калиниченко һунгагшадтаяа уулзалгын үедэ.

IV. ҮГЭНҮҮДЭЙ ТАЛААР ҮЗЭГДЭДЭГ ИЛГААНУУД

(Үргэлжэл. Эхниинь январиин 25, 28, 30-най номернуудта).

Дээрэ дурсагдаһан гурбан бүлэг нютаг хэлэнүүд, мүн үгын сангай (лексикын) талааршье тус тустаа илгаатай юм. Жэшээнь, ородоор хэлэхэдэ «деревянный ящик» гээшые баруун буряадууд хобто, зүүн буряадууд ханза, урда талынхид абдар гэдэг. Ородоор «сыворотка» гээшые баруун буряадууд — һайба, зүүн буряадууд — шүүһэн, урдахи буряадууд — шар ус (шар усо) гэдэг. Абынгаа эжые баруун буряадууд (үнгынхин)— ибии, иибии, зүүн буряадууд — хүгшэн эжы, цонгоолнууд — эмэгэй гэнэ. Мүн иимэ жэшээ абаябди: баруун буряадаар—нээхэ, зүүн буряадаар — тайлаха, урда буряадаар — онгойлгохо (открывать).

Энээнһээ гадна мүн хоёр диалектнүүдтэнь адли аад, гурбадахи диалектдэнь ондоо үгэнүүдшье байдаг. Жэшээлхэдэ, ородоор хэлэбэл «отец» гээшые баруун, зүүн буряадууд баабай гэдэг; «мука» гээшые талхан, «роса» гээшые шүүдэр, «козел» гээшые тэхэ, «убегать» — тэргилхэ (тэргэлхэ) гэдэг. Харин урда буряадууд эдэ үгэнүүдые тус тустань—ава, гурил, чииг, ухана, дзугтааха гэдэг юм.

Мүн зүүн тээхи, урда талын буряадуудай хэлэнүүдтэ адли аад, баруун буряадуудай хэлэнһээ ондоо үгэнүүд бии. Жэшээ: зүүн болоод урда буряадууд айраг «айрак», һава (урда буряадаар — сава) «жбан-маслобойка», сар (шар) «вол», сабшалан (урда буряадаар—цабчалан) «покос» гэдэг. Харин баруун буряадууд эдэ үгэнүүдые тус тустань хүрэнгэ, бүлүүр, үрхэр, хадалан (хадаса) гэдэг. Заримдаа баруун тээхи, мүн урда талын буряадуудай нютаг хэлэнүүдтэ адли үгэнүүд байдаг. Жэшээлхэдэ, баруун тээхи, мүн урда талын буряадуудай орон «кровать», үрмэ «пенка» гэхэдэнь, зүүн (хори) буряадууд эдэ үгэнүүдые тус тустань шэрээ, хүшөөһэн гэдэг.

Үндэһэн буряад хэлэнэймнай үнэр баян байһые харуулхын тула энэ тэмдэглэл соогоо хүнэй бэедэ хабаатай хэдэн үгэнүүдые сасуулаад үзэебди.

Духа (ородоор «лоб») гээшые иигэжэ нэрлэнэ.

Баруун буряадууд:

Нижнеудинскын буряадууд — сохо гэдэг байна.

Алайр-Үнгын — соха (сохо), магнай, маахай, маалай.

Түнхэнэй, Ахын—майхай.

Захааминай — майхай, духа.

Боохоной, Эхирэд-Булгадай — маалай

Качугай, Ойхоной —маньяалай.

Баргажанай—мангилай мангялай, мангалай (Баянгол гэжэ нютагта — духа гэдэг).

Байгал-Хударын бурлаадууд — маньдилай, мандляа гэнэ.

Зүүн буряадууд:

Хориин, Яруунын, Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй буряадууд — духа.

Загарайн, Шаргалжанай—дохо.

Агын — сохо.

Хойто Сэлэнгын — сохо (зарим нютагуудтань духа) гэдэг байна.

Урда буряадуудай хэлээр:

Цонгоолнуудай — духа (духу), сохо

Алтайн ашабгадай — дохо

Сартуулнуудай — духа

Ононой хамнигануудай — дохо, цоко (хаа-яа — сохо)

Шиилхын хамнигануудай хэлээр — цоку, цоко (Дэлюун гэжэ нютагта).

Толгойн ара (ородоор «затылок») гээшые иигэжэ нэрлэнэ.

Баруун буряадууд:

Нижнеудинскын, Боохоной, Эхирэд-Булгадай, Баргажанай, Байгал-Хударын буряадууд — гээзэгэ

Алайр-Үнгын, Ахын — гээзэгэ, зарим нютагуудта — шэлэ

Захааминай — шэлэ

Качугай — шэлэ, гээзэгэ

Ойхоной — гээзэгэ, сохо, толгойн сохо гэдэг байна.

Зүүн буряадууд:

Хориин — тархиин ара, ара духа

Загарайн, Бэшүүрэй буряадууд — хулхай гээзэгэ, хулхай

Агын — духа

Бэшүүрэй ашабгадууд—шэлэн хүзүү (Дунда Хэрээтэ нютагта)

Мухар-Шэбэрэй буряадууд — хулхай

Шаргалжанай — туулай гээзэгэ

Хойто Сэлэнгын буряадууд — шэлэ хүзүү, шэлэ, толгой гэнэ.

Урда буряадууд:

Цонгоолнууд — шэлэ, шэлэн гэдзэг, шэлэн хүдзүү, толгойн ара

Алтайн ашабгадууд — туулай гээзэгэ (заримдаа: гээзэгэ)

Сартуулнууд — толгойн арө, шиле.

Ононой хамниганууд — духу

Шилхын хамниганууд—дуку

Гээзэгэ (ородоор «коса»), гээшые иигэжэ нэрлэнэ.

Баруун буряадууд:

Нижнеудинскын — саажэ

Алайр-Үнгын — саажа, шаажа

Түнхэнэй, Ахын — гээзэгэ

Захааминай — үһө (Үлэгшэн гэжэ нютагта)

Качугай — гүрлээ, үһэн

Баргажанай буряадууд — саажа, үһэн, һаншаг, ювуу гэхэ мэтээр нэрлэдэг.

Зүүн буряадууд:

Хориин — гээзэгэ (Худанай Үртөөдэ — гэдзэгэ)

Яруунын, Загарайн, Хойто Сэлэнгын — гээзэгэ

Бэшүүрэй, Мухар Шэбэрэй — гээзэгэ

Агын буряадууд — гүрлеэ үһэн гэдэг байха юм (Боржын райондо).

Урда буряадууд:

Цонгоолнууд — гэдзэг (гэдзэгэ)

Алтайн ашабгадууд, сартуулнууд — гэдзэгэ

Ононой хамниганууд — гөрсөн («гэдзэгэ гэккүй»)

Сабиргай (ородоор «висок») гээшые иигэжэ нэрлэнэ.

Баруун буряадууд:

Нижнеудинскын — сабиргай (сабирга).

Алайр-Үнгын — самиргай

Захааминай — самиргай, самирхай

Ахын, Эхирэд-Булгадай — шанаа

Баргажанай — шанаа, сарбай, һаншаг

Байгал-Хударын буряадууд — һаншаг гэнэ.

Зүүн буряадууд:

Хориин — һаншаг

Яруунын буряадууд — һаншаг, сабиргай

Бэшүүрэй буряадууд — савиргай, самиргай

Бэшүүрэй ашабгадууд — һаншаг

Мухар-Шэбэрэй буряадууд — шанаа

Шаргалжанай буряадууд — шамархай (Дээдэ-Шаргалжанда), улхархай (Дунда Шаргалжанда)

Хойто Сэлэнгын — шамархай, савиргай (самиргай), һаншаг (һанчиг) гэдэг байха юм.

Урда буряадууд:

Цонгоолнууд — чамархай, чанчаг, шанаа

Алтайн ашабгадууд — һанчаг, заримдаа шамархай, хаа-яа шанаа («см эдьхэд оволдзоджайна»)

Сартуулнууд, Ононой хамниганууд — чамархай

Шиилхын хамниганууд—саваркай гэнэ.

Нидхэ (ородоор «бровь») гээшые иигэжэ нэрлэнэ.

Баруун буряадууд:

Нижнеудинскын — нидкэ

Алайр-Үнгын, Түнхэнэй, Захааминай, Эхирэд-Булгадай, Качугай, Ольхоной, Байгал-Хударын — нидхэ

Ахын — ниидхэ

Боохоной — броови, нидхэ

Баргажанай — нидьхэ, нидхэ гэнэ.

Зүүн буряадууд:

Хориин, Яруунын, Агын, Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй, Хойто Сэлэнгын буряадууд, Бэшүүрэй ашабгадууд — нидхэ

Шаргалжанай буряадууд — нидкэ гэнэ.

Урда буряадууд:

Цонгоолнууд — хүмөдхө (хүмөсхө), хаа-яа — нидхэ

Алтайн ашабгадууд — нидхэ (эндэхи зүбхиие хөмөдхө гэнэ)

Сартуулнууд — хүмүдхө (хүмүдкө): «нидхэ гээчы оройч мэдэккүй» (Доодо Бургалтай гэжэ нютагта)

Ононой хамниганууд — энидкэ, нидкэ

Шиилхын хамниганууд—енидкө гэнэ.

Эгэм (ородоор «ключица») гээшые иигэжэ нэрлэнэ.

Баруун буряадууд:

Нижнеудинскын — омрюун

Алайр-Үнгын — умарюун (умируун, умрюун)

Ахын — оморюун, заримдаа: омиругун, умрюун

Захааминай — омируу, оморюу

Эхирэд-Булгадай, Качугай, Баргажанай, Байгал-Хударын буряадууд—мөр гэдэг байна.

Зүүн буряадууд:

Хориин, Агын, Хойто Сэлэнгын — эгэм

Загарайн — оморюун (оморюу), умрюун

Бэшүүрэй буряадууд — оморюу

Бэшүүрэй ашабгадууд — тобшолуур

Мухар-Шэбэрэй буряадууд— оморюун

Шаргалжанай буряадууд — —молтолуур гэнэ (Дээдэ-Шаргалжанда).

Урда буряадууд:

Цонгоолнууд — тобчолуур, тобчоруу (хаа-яа: эгэм)

Алтайн ашабгадууд—тобчолуур

Сартуулнууд — эгэм (эгэмэ)

Шиилхын хамниганууд — өгөм, эгөм гэнэ (Дэлюун нютагта).

Үндэһэн хэлэнэймнай дундаршагүй баялигые эдэ жэшээнүүдһээ гадна, мүн саашадаа «Буряад үнэн» газетэдэ толилогдохо материалнуудайшье эли тодоор гэршэлэн харуулха байна.

Цырендаша БУДАЕВ,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор.

(Үргэлжэлынь хожом гараха).

ЧЕХОСЛОВАКИ. Богнице хотодохи хүдөө ажахын ургамалнуудай эрдэм-шэнжэлэлгын институдай эрдэмтэд ургаса ехээр үгэдэг шэнэ сортын ургамалнуудые бии болгохо талаар горитой хүдэлмэри ябуулдаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ Гелена Пикулова лаборатори соогоо.

ТАСС-ай фотохронико.

ХИЛЫН СААНАҺАА ТАСС АПН

РЕВОЛЮЦИОННО ХУБИЛГАН ШЭНЭДХЭЛГЭ

...С-эй ЦК-гай февра...Пленумэй дүнгүүдые, ...нийна хуралдаан дээ..., Горбачевой хэлэһэн ...дадын оронуудта үр... шэнжэлэн тайлбарил...ленумэй шиидхэбэри...овет обществые үндэ... хубилган шэнэдхэжэ, ...Европын байшан ба... бүхы дэлхэй дээрэхи ...ые гуримшуулан һай...лха талаар Баруун ба ...ропые урагшань даб... хурдадхаха хэрэгтэ ...эхи шэнэдхэлгэнүүд ...гүй шэнжэ шанар ол...жэ шэнжэлэгшэд тэм....

...ЛИН. «Нойес Дойч...» газетэ шэнжэлэл то... Тэрээн соонь иигэжэ ...нэ: «Зонхилон захирха» талаар КПСС-эй гансаараа эзэрхэхэ байдалынь бодото дээрээ дүүрээ. Энэ талаар хэгдэһэн зам хүшэр хүндэ байба. Тэрэнэй шүүмжэлхы шата хүшэр бэрхэшээлтэй үе сагта хубилган шэнэдхэлгэдэ шэнэ хүсэнүүдые элсүүлхын тула шиидхэхы зам хэрэгтэй. Конституциин 6-дахи статьяһаа арсалга хүшэр хүндөөр бэелүүлэгдэбэшье, хууляар хараалагдаһан нэрэ хүндэ олгохо гэһэн удхатай. Хубилган шэнэдхэлгын амжалтын туйлагдаха аргатай байһанда этигэлдэггүйшүүл энэ талаар хойшо татана. Бусадта КПСС-эй ЦК-гай платформын проект хүсэтэ зэбсэг болобо. Тэрэнэй хүгжэлтын эхилһэн шэнэ шатада КПСС хүшэр хүндэ шалгалта гараха: Парти арад зоной аша туһада байха, арадта алба хэхэ ёһотой. Тиимэһээ тэрэ хүсэн түгэс нүлөө үзүүлхэ зэргэтэй».

БЕЛГРАД. «М. Горбачев демократиин түлөө шууд сэхээр тэмсэнэ», «Хубилган шэнэдхэлгэ үргэлжэлүүлэгдэхэ ёһотой», «М. Горбачевой хүшэр илалта» — гэһэн гаршагуудтайгаар Югославиин газетэнүүд КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй дүнгүүдые толилно. «М. Горбачев түрүүтэй хубилган шэнэдхэлгын тала баригшад КПСС болон совет общество дотор демократи үргэдхэхын түлөө тэмсэлдэ үшөө нэгэ илалта туйлаба», — гэжэ «Борба» газетэ бэшэнэ.

ХЕЛЬСИНКИ. Советскэ Союз дотор КПСС хүтэлбэрилхы үүргэеэ удаан саг соо сахижа байһан юм гэжэ Финляндиин түб гэдэг партиин түрүүлэгшэ П. Вяюрюнен мэдүүлбэ.

Москвада болоһон КПСС-эй ЦК-гай Пленум түүхэтэ удха шанартай байна гэжэ «Соуменмаа» газетэ тэмдэглэнэ.

ТОКИО. «Нихон кэйдзай» газетэ редакционно статья соогоо иигэжэ бэшэнэ: «Оронной түүхэтэ эрид эрьелтые тодорхойлһон М. С. Горбачевой хэлэһэн үгэнүүд соо, ЦК-гай Пленумэй документнүүд дотор «энэрхы сэдьхэлэй демократическа социализм» гэһэн үгэнүүд үргэнөөр хэлэгдэнэ. Үнэхөөрөөшье, СССР дэлхэйн түүхэдэ шэнэ хуудаһа нээгээ.

ХҮДЭЛМЭРИГҮЙШҮҮЛ ОЛОШОРНО

ТОКИО. Үнгэрэгшэ жэлэй декабрь һарын байдалаар, Японой аралнууд дээрэ хүдэлмэригүйшүүлэй тоо 1,22 миллион хүндэ хүрэбэ. Энэнь ороной ажал хэхэ аргатай бүхы хүнүүдэй 2,1 процентнь болоно. Захиргаанай управлениин мэдээсэһэнэй ёһоор, энэнь 1981 онһоо хойшо эгээл хангалтагүй үрэ дүн болоно. Тэрэнэй толилһон элидхэлэй ёһоор, һүүлэй 12 һарын хугасаа соо Японд хүдэлмэриин хүсэнэй нийтэ тоо эрид үргэдэжэ, 61,41 миллиондо хүрэһэн байгаа. Энэнь бүхы хүн зоной хахад шахуу хубинь болоно бшуу.

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ БҮХЭДЭЛХЭЙН СОВЕДЭЙ СЕССИ

...НА. Эб найрамдалай ...хэйн Соведэй (ВСМ) ...рециин нийслэл хо...урэбэ. Бухы түбинүү...гаад оронной түлөө... эб найрамдалай тү...ерна дайнай аюулые ...ан сарахын, дэлхэй ...юулгүй байдал хангa...асхоорондын оршом ...ожо байһан горитой ...илалтануудһаа улам... ВСМ-эй ажал ябуулгые хубилган шэнэдхэхын түлөө тэмсэлые эдэбхижүүлхэ гол шухала асуудалнуудые зургаан үдэр соо зүбшэн хэлсэһэн байгаа.

Эб найрамдалай тала баригшадай энэ нэрэ хүндэ ехэтэй эмхиин шэнэ Устав сесси дээрэ баталагдан абтаа. Соведэй ажал ябуулгын динлэнхи асуудалнуудые нютагуудай болон национальна комитедүүдтэ бэелүүлхээр хараалагдана. Элдэб оронуудай олониитые энэрхы сэдьхэлэй, эб найрамдалай ажал ябуулгада элсүүлэн хабаадуулһанай ашаар амгалан байдал хангаха гээшэ тэдэнэй гол зорилгонууд болохо ёһотой.

Сессиин үедэ комиссинуудта ябуулагдаһан хүдэлмэри, шэнэ эрхэ байдалда ВСМ-ые шэнэдхэхэ, эдэбхижүүлхэ талаар эндэ оруулагдаһан дурадхалнууд ами амяараа документ болгогдожо, абтаһан байна. Эдэнэй үндэһэ һуури дээрэ Соведэй хүтэлбэрилхы зургаануудай үндэһөөр ойрын сагта ажал ябуулгануудай программа зохёогдохо юм.

ВСМ-эй сессидэ хабаадагшад түрмэһөө табигдаһан Нельсон Манделэдэ амаршалгын телеграмма эльгээбэ.

НЕМЕЦ ПРОФСОЮЗУУДАЙ ОНСО ЯАРАЛТАЙ СЪЕЗД

БЕРЛИН. Сүлөөтэ немец профсоюзуудай нэгэдэлэй (ОСНП) онсо яаралтай съезд республикын нийслэл хотодо нээгдэбэ. 2600 делегат орон доторхи энэ эгээл олоной хабаадалгатай эмхиие түлөөлнэ. ГДР-эй дулдыдаги бэшэ һалбари һалбариин профсоюзуудай нэгэдэлые байгуулха, дэлгүүрэй экономикын олохон ажалша коллективүүдтэ нүлөөлдэг дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда профсоюзуудай бэелүүлхэ зорилгонуудые зүбшэн хэлсэхэ байна.

Хэдэн шухала документнүүдые — профсоюзуудай шэнэ Уставые, ажал ябуулгын программые, Профсоюзууд тухай Хуулиин проектые зүбшэн хэлсэжэ, баталан абаха гээшэ тэрэнэй зүблэхэ зүйлдэ табигдана. Тэдэниие зохёолгодо эхин эмхинүүдэй хабаадалгые хангахын тула ОСНП-гэй съездын нээгдэхын үшөө урда тээ эдэ документнүүдэй проект толилогдоо һэн.

Нёдондо жэлэй һүүл багта тэрэнэй Түбэй правлениин тушаалһаа бууһанай һүүлээр ОСНП-гэй ажал ябуулгые хүтэлбэрилһэн бэлэдхэлэй комитедэй тоосоо делегадууд шагнаһан байгаа.

САГААЛГАНАЙ ҺАЙНДЭР

(Уншагшадай һанамжанууд)

Сагаан һарын һайндэр хуулита болгогдобо гээшэ. Тиимэһээ нютаг бүхэндэ энэ һайндэрэй үргэн дэлисэтэйгээр үнгэргэгдэдэг болохонь дамжаггүй. Энэ ушараар сагаалганаа хайшан гэжэ үнгэргөө һаа, зохид байхаб гэһэн һанамжануудаа олон зон манай редакцида дуулгана. Хэжэнгын районой Загаһата нютагта ажаһуудаг **Цэрэн Чимитовэй** һанамжа олоной анхаралдэ дурадханабди.

Хабаадаха нюурнууд:

1. **Сагаан үбгэн**—гээгэтэй, ямаан ута сагаан һахалтай, энгэртэй, туруутай сагаан гү, али шара дэгэлтэй, эрмэгтэй гуталтай, залаа дэнзэтэй, сагаан оройтой тойруубша малгайтай, утаһан бүһэтэй, мүнгэн хутага, хэтэ, сахюур зүүнхэй, тулгууртай. Малгайнь нюур талаар уруугаа хараһан шара могой зураатай, тойруулаад «Шарагшан могой жэл нойрсобо» гэжэ шараар бэшээтэй.

2. **Гэсэр**—мүнөөнэй түхэлэй һамбай үһэтэй, шаб гэмэ залуу наһанай хүбүүн, буряад оодоншог хүхэ гү, али ногоон дэгэлтэй. Улаан торгон бүһэтэй. Тойруубша малгайтай, хүхэ, ногоон үнгэтэй, эрмэгтэй булгайр гуталтай. Малгайнь нюур талада хатаржа ябаһан сагаан морин зураатай. Тойруулаад «Сагаан морин жэл морилбо» гэжэ сагаанаар бэшээтэй байха.

3. **Дара-Эхэ**—хоёр гээгэтэй, туйбатай, ужатай, һамган хяазаатай дэгэлтэй, буряад шобогор залаатай малгайтай, нарин орхимжотой, эрхи зүүнхэй.

4. **Ногоодой**—ганса ута гээгэтэй, гөөһөн хүхэ гү, али ногоон малгайтай, хуняаһатай хүхэ гү, али ногоон басаган дэгэлтэй, эрмэгтэй гуталтай, мүнгэн, алтан зүүдхэлтэй, шэмхүүргэтэй, алтан ба мүнгэн бэһэлигтэй, һиихэтэй, алтан, мүнгэн ооһор хүзүүндээ зүүнхэй.

Хүндэ танигдахагүй гээ һаа, һүүдэр шэл гү, али баг үмдэхэ.

Һайндэрэй шэнжэ шарай газаа досоогүй эли тодоор харагдаха. Сценэ дээрэ гү, али нэгэ таарамжатай газарта ёлко табиха. Фойе соо хатар наадаха, дуу шүүлсэхэ талмай уужам байха зэргэтэй.

Сагаан эдеэнэй зүйлнүүд элбэгээр харуулагдаха (һүн, айраг, тараг, аарса, сагаа, байлгансаг, һуулгансаг, ээзгэй, эйрһэн, хураһан, үрмэн, хүшөөдэһэн, сагаан ба шара тоһон, зөөхэй, иилгэдэһэн г. м. болоно).

Сомсоведэй түрүүлэгшэ гү, али ажахын хүтэлбэрилэгшэ ажахынгаа ажал тухай, саашанхи түсэб тухай тобшохоноор үгэ хэлээд, сагаалганай найр наадаа нээхэ.

Хатарша жороо моридой урилдаа эмхидхэхэ.

Мориной соло (уянгатайгаар) дуудаха.

Сагаалганай һайндэр нээһэнэй һүүлээр монгол гү, али буряад арадай дуун зэдэлхэ. Саашадаа Буряадай республикын зохёолшодой ба композиторнуудай, арадай дуунуудай аялга зэдэлжэ байхадаа һайн. Ёлкын ба самай багуудые үмдэхэ. Гэсэр Ногоодой хоёр клуб соогоо наадаанай зонхилогшод, эмхидхэгшэд, жаяг журам сахигшад байхаар хараалагдаха. Дуунай дүүрэжэ байха үеэр Сагаан үбгэн Дара-Эхэ хоёр орожо ерэнэ.

Сагаан үбгэн сагаан торгон хадагаар, Гэсэр хүхэ торгон хадагаар золголдохо.

Сагаан үбгэн: Мэндэ амоор!

Гэсэр: Мэндэ амоор!

Сагаан үбгэн: Амар мэндээ шэнэлбэ гүбди?

Гэсэр: Амар, енгалан тайбан.

Сагаан үбгэн: Бэе лагшан хүнгэн гү?

Гэсэр: Хүнгэн даа, хүнгэн.

Сагаан үбгэн: — Буруутнай булшантай, даагантнай далантай гү?

Гэсэр: Буруумнай булшантай, даагамнай далантай үбэлжэбэбди.

Сагаан үбгэн: һайн, һайн гээшэ. Түлтнай түрэсэтэйгөөр адуу малтнай арьбантайгаар ондо орог!

Гэсэр: Үреэл болог! Зуу хүрэжэ, зондо туһатай, заабари зүбшөөлөө зааһан зандаа ябагты!

Сагаан үбгэн: Үреэл болог. Угайтнай үндэһэн олошорог-оо!

Сагаан торгон пулаад дээрэ сай бариад, Ногоодой хүхэ торгон пулаад дээрэ «Ургы сэсэг» табяад золголдохо.

Дара-Эхэ: Мэндээ!

Ногоодой: Мэндээ!

Дара-Эхэ: Сэгнай хубилжа, сагаан эдеэмнай дэлбэрбэ гү?

Ногоодой: һү тарагнай һуулгаар билтаржа, һархагнай һабаар халижа байна даа.

Дара-Эхэ: һайн, һайн гээшэ. һабын ээзэн мүнхэрэг!

Ногоодой: Үреэл болог. Үндэр наһа эдлэжэ, үри хүүгэдээ хаража ябагты!

Удаань зал соо дуунууд зэдэлнэ, тэдэниие Сагаан үбгэн, Дара-Эхэ, Гэсэр, Ногоодой эхилэн дуулана, дууень суглараг-шад дэмжэжэ, бултадаа дууллалдана.

Саашань иимээр һайндэроо ябуулхада болохо.

1. Арадай магтаал булта дуулаха.
2. Дуу шүүлсэхэ (хоёр бүлэг болоод, урда урдаһаа ябажа дуулаха. Хэнэйнь дуун булигданагүйб, тэрэнь илаһанда тоологдохо.
3. Сагаалганай магтаал бултадаа дуулаха.
4. Лотерей наадаха.
5. Дондок Улзытуевай «Сагаа һарын мэндэ» гэжэ шүлэг уншаха.
6. Шагайн наадан.
7. Ёохор хатарха.
8. Шүлэгүүдые уншаха.
9. Шатар, даам наадаха.
10. Самай хатар гүйсэдхэхэ.
11. Таабари таалсаха.
12. һээр шааха (шаахын мүнгэнэй ялатайгаар, хухалһан хүн суглараһан мүнгыень абаха)
13. Сэсэ буляалдаан.
14. Амаргал заалаха.
15. Бэһэлиг нюулсаха.
16. Таралгандаа бултадаа далга абаха. Сагаан эдеэгээрээ, сай, шүлөөрөө бэе бэеэ хүндэлэлсэхэ.

Ажаглалта: Хониной амаргал хоёр тээшэнь ооһорлоод, хоёр гараараа заалан татаха; Үхэрэй амаргал мүн хоёр тээшэнь ооһорлоод, газарта (хибэс дээрэ) һуугаад, нюрга хүзүүндээ шагталаад, бохиилгоһон хоёр хүлөөрөө заалаха.

Жэшээнүүд дурадхагдана.

ХАТАРША МОРИНОЙ СОЛО

Хатарша мориной солые
Хазаар дүнгэн айладхая!
Жороошо мориной солые
Жолоо дүнгэн айладхая!
Жэл нэмэгдэжэ,
Жаргал ерэжэ,
Сагаан һарынгаа сагаалганда
Сагаан эдеэгээ сасахамнай
Сүмбэртоо.
Морин жэлэйнгээ морилходо,
Магтан угтахамнай
хоймортоо.
Шэжэр хүжэ нюргатай,
Шэн булад туруутай,
Шэл хурса нюдэтэй,
Шэнгэн хонгёо түүрээлгэтэй,
Дэльбэн һонор шэхэтэй,
Дээбэри торгон дэлһэтэй,
Хилгана ута һүүлтэй,
Хибэс хургы бэетэй,
Дун сагаан шүдэтэй,
Дүүлмэ хүнды сээжэтэй,
Түргэн һапхинтай урилдан
гараха,
Түрын зониие гайхуулан
ерэхэ,
Түрбэлгүй түргэн
хатартай,
Хэлэшэгүй хурдан жороотой,
Хатарша хүлэгнай энэ байна!
Хазаарта моримнай энэ байна!
Жороошо хүлэгнай
энэ байна!
Эмээлтэ моримнай энэ байна!
Найр наадан пахипзаг оо!
Баяр зугаамнай
хубхэлзэг оо!

САГААЛГАНАЙ МАГТААЛ

Наранайнгаа эртэдэ,
наһанайнгаа залууда
Наадаха сагнай намжаараан
ерээ.
Нютагаймнай амгаланда,
нүхэдэймнай налгайда
Нюдөө нээхэ, нюргаа
тэнмилгэхэ үе ерээ.
Могой жэлнай мордон
мордоо.
Морин жэлнай морилон
гараа.
Угай гарбалаа дурдан
зугаалая,
Үеин хабараа угтан дуулая.
Хүрьһэтэ алтан дэлхэй дээрэ
Хүн боложо түрэһөорнай
нэгэ
Наһамнай нэмэжэ,
наадамнай дэлгэрэг.
Нэрэмнай дурдагдажа,
нютагтаа алдаршаг.
Сагаан һарамнай
сахюуртан гараа,
Саяан ууламнай сайбалзан
угтаа.
Сагаан эдеэмнай салгидан
дэлгэрээ,
Санасан хэрэгнай номуун
ёһоор бүтоо.
Аажам, уужам аглаг
дайдадаа
Адуу малнай амар тарган.
Агуу олон арадай дунда
Аба, эжымнай амгалан
тэнюун.
Хүдөө майлымнай алтан
шэмэг —
Хуба шарахан таряалан
ургасатай.
Хүби заяагаа холбон ябадаг
Хүбүүд, басагаднай хүхюу
зугаатай.

ДАЛГА АБАЛГА

Бултадаа сагаан эдеэгээ бариад, Сагаан үбгэн эхилхэ:

— Аахурай, аахурай, аахурай.

Сагаан һарадаа сагаан эдеэнэйнгээ дээжэ бариял даа.

— Зүб, зүб.

— Аахурай, аахурай, аахурай.

Адуу малнай атар тарган ондо орог оо!

— Зүб, зүб.

— Аахурай, аахурай, аахурай.

Ара үбэрэймнай ааҗам тала нугамнай ая гангаар анхилжа, амтатай ногоогоор арьбажаг оо!

— Зүб, зүб, зүб.

— Аахурай, аахурай, аахурай.

Арад зомнай амгалан тайбан һуүг оо!

— Зүб, зүб, зүб.

— Аахурай, аахурай, аахурай.

Абдар ханзамнай алта мүнгөөр дүүрэг оо!

— Зүб, зүб, зүб.

— Аахурай, аахурай, аахурай.

Ажал дээрээ абаһан уялгаяа амжалтатай дүүргэебди оо!

— Зүб, зүб, зүб.

Аахурай, аахурай, аахурай!

Спорт — Спорт — Спорт — Спорт — Спорт

ЗҮРХЭТЭЙШҮҮЛЭЙ НЭГЭН

Мульһэн дээрэ мотоциклаар урилдагшадай дунда дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн эхилбэ. Эдэ мүрысөөнүүд Италиин Мадонна ди Кампильо, Голландиин Девентер хотонуудта үнгэргэгдэһэн байгаа. Түрүүшын шатада урилдажа, эрхим дүн харуулһан зон хахад финалда хабаадаха эрхэдэ хүртэхэ болоно.

Хорин табадахияа үнгэргэгдэһэн зүрхэтэйшүүлэй энэ урилдаанда 16 ороной, тэрэ тоодо США-гай, Канадын, Австралиин мотоциклистнүүд ерэһэн байна. Манай ороной нэрэ солые хамгаалагшад үнгэрэгшэ жэлдэ дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэһэн урилдаанда шалгаржа, командаараа алтан медальда хүртөө бэлэй. Тэдэнэй дунда нютагаймнай хүбүүн Николай Нищенко, Юрий Иванов, Владимир Сухов, Виталий Русских болон бусад хамтадаа 12 спортсмен болоно. Эдэнэрэй олонхидынь оронойчемпионууд гү, али чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө үнгэргэгдэһэн мүрысөөнүүдтэ түрүү һууринуудай нэгые эзэлһэн спортсменууд байха юм.

— СССР-эй суглуулагдамал командын бүридэлдэ абтаһан зоной дунда Красноярскһаа ерэһэн аха дүү Юрий, Сергей, Валерий Ивановууд дэлхэйн эрхим спортсмен, зүрхэтэй, шадамар бэрхэ урилдагша гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө эрмэлзэжэ ябана, — гэжэ ороной суглуулагдамал командын шэнэ тренер, 1971 ондо дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ мүнгэн медальда хүртэһэн, РСФСР-эй габьяата тренер В. Чекушев омогорхоно.

Дээрэ хэлэгдэһэн хоёр городуудта үнгэргэгдэһэн урилдаанай дүн хаража үзэхэдэ, манай оронойһүбэлгэн бэрхэ, зүрхэтэй, хурдан солбон гэгдэһэн спортсменууд эрхимүүдэй тоодо оролсожо, хахад финалай урилдаанда хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ. Жэшээ болгоходо, Италиин Мадонна ди Кампильо хотын елүүр дээрэ үнгэргэгдэһэн урилдаандэ манай командын түлөөлэгшэ Валерий Сухов абажа боломоор 30-һаа 28 очкотой боложо, түрүү һуури эзэлбэ. Командын нүгөөдэ гэшүүд Сергей Кузнецов — 25, Михаил Дуплев 23 очко абаһан байба. Финляндиин, Чехословакиин, Швециин Австриин, Италиин спортсменүүд удаадахи һууринуудые эзэлһэн байха юм.

Голландиин Девентер хотодо үнгэргэгдэһэн урилдаанда Швециин Серениус 28 очкотойгоор эрхимлэһэн, Николай Нищенко Сергей Иванов хоёр тус тустаа 25, 23 очко абажа, хоёрдохи, гурбадахи һуури эзэлээ юм. Дэлхэйн эрхимэй эрхим гэжэ суурхаһан эдэнэр һара шахуу һорилго-һуралсал гараһанай һүүлээр мартын 3—4-дэ Голландиин Ассен хотодо хахад финалай мүрысөө үнгэрэгжэ, түгэсхэлэй урилдаанда хабаадаха спортсменүүдээ тодоруулха болоно.

«Советский патриот» газетын редакци Шэнэ жэлэй урдатэ үнгэргэгдэһэн заншалта асуудалнуудай дүнгөөр 1989 оной эрхим бэрхэ спортсменүүд тодоруулагдаһан байгаа. Нютагаймнай хүбүүн Николай Нищенко эндэ түрүү һуурида гаража, газетын тусхай шанда хүртэбэ.

Хэнэйшье мэдэһээр, Николай Нищенко 1988 оной үбэл Эхэ оронойнгоо чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө һааб даа. Харин 1989 ондо Медеодэ болоһон урилдаанда Николай дүн хамта 26 очко абажа, дэлхэйн чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй. Түрүүшынхиеэ эндэ үнгэргэгдэһэн зүрхэтэйшүүлэй энэ урилдаанда Совет оронойспортсменүүд өһөтойл «һургаал» айлшадтаа үгөө һэм шуу. Тиихэдэ СССР-эй суглуулагдамал командын гэшүүн, дэлхэйн экс-чемпион, ветеран Владимир Сухов урилдаанай түрүүшын үдэр зайгаа 62,4 секунда соо гаталжа, эрхим саг харуулхадаа, командынгаа гэшүүдэй дунда «иигэжэл урилдая!» гэһэншүү һайн һайхан жэшээ харуулһан байгаа бшуу. Тиигэжэ удаадахи урилдаанда тэрэ залуушуул болон айлшадаа урдаа оруулангүй, сугларагшадта һайшаагдаһан байгаа. Командын гэшүүд Юрий, Сергей Ивановууд, Виталий Русских, Николай Нищенко гэгшэд аха нүхэртөөл адли үнэн бээ бэелжэ, унан дуһангүйгөөр елэгэр мүльһэн дээрэ мотоциклаараа урилдажа, һайн саг харуулхые оролдоо ха юм. Эдэнэрэй дундаһаа манай Николай машинаяа зүбөөр ябуулжа гарахадаа, нүхэдөө ахижа эхилһэн байгаа. Урилдаанай түрүүшын үдэрэй дүнгөөр Николай түрүүлжэ ябаба. Энэ үедэ командын нүгөөдэ гэшүүн—дэлхэйн хоёр удаа чемпион Юрий Иванов нэгэл очкогоор гартажа ябаба ха. Хойто үдэрынь эдэ хоёр урилдаанда гарахадаа, Юрий тойролго дээрэ буруугаар мотоциклаа залажа, Николайгаа унагааба ха юм. Судьянарай шиидхэбэриин ёһоор, ялада унаһан Юрын хабаадалгагүйгөөр урилдаан дахинаа үнгэргэгдэхэ болоһон байгаа. Эндэ манай хүбүүн түрүүлжэ ерээ бшуу. Зүгөөр удаадахи ээлжээндэ урилдаанай болоходо командын нүгөөдэ гэшүүн Виталий Русских Николайн хэр зэргэ бэлэдхэлтэй байһые туршаба ха. Эндэ Николай өөрынгөө гэмээр тойролго дээрэ дахинаа унаба бшуу. Иигээд байхадань, эдэ хоёрой хэнэйчь дэлхэйн чемпион болохо тухайнь, ээлжээтэ урилдаан тодоруулха байба. Харин эндэ Виталинь нүхэрөө ахижа гараха һэдэлгэтэй тойролго дээрэ мотоциклаа үлүү ехээр хэбтүүлэн һагад ябуулхадаа, үбдэгөөрөө мульһэ дайража, Нищенконь түрүү һуурида гаража, дэлхэйн чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй.

— Байгша ондо үнгэрэгшэ жэлэйхидэл адли, гансал унангүйгөөр, һайнаар гүйлгэжэ, чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэхэ һанаан бии. Байгша онһоо Москва хотодо ажаһуудаг болооб. Сэрэгшэн һэн тула, ЦСКА-гай суглуулагдамал командын нэрэһээ олон янзын мүрысөөнүүдтэ хабаадаха болоноб,— гэжэ Николай Нищенко Улаан-Үдэ хото түрэлхидтөө ерэхэдээ, хөөрөө һэн.

1977 ондо юушье хэнгүй, хото соогуур зайгуулгажа ябадаг Николайе Александр Бадмаев ДОСААФ-ай авто-һургуулида оруулжа, мотоциклаар урилдаанда хабаадуулжа эхилһэн юм. Тэрэ гэхэһээ уламжалан мүнөө Александр Бадмаев прибор-бүтээлгын үйлэдбэриин нэгэдэлэй спортсменүүдэй тренерээр хүдэлхэдөө, зунай, үбэлэйшье һаранүүдта мотоциклаар урилдаа үнгэргэжэ, залуушуулые өөрынгөө баян дүй дуршалдэ һургажа ябана.

Мартын 3—4-нэй үдэрнүүдтэ Голландиин Ассен хотодо өөр хоорондоо дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө 25-дахияа үнгэргэгдэхэ хахад финалай урилдаанда нютагайнгаа хүбүүнэй амжалта түйлахые хүсэнэбди.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: дэлхэйн чемпион Н. Нищенко.

Авторай фото.

һур харбалга

ХҮБҮҮДНАЙ МЭРГЭН

Эдиршүүлэй дунда һур харбалгаар СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн һаяхан Новочебоксарск хотодо дүүрэбэ. Ороноймнай бүхы шахуу союзна республиканүүдай спортын арба гаран бүлгэмэй 90 хүбүүд, басагад хабаадаһан байгаа.

Мүрысөөнэй дүнгүүдээр хүбүүдэй дундаһаа «Динамо» бүлгэмэй суглуулагдамал команда онсо шалгаржа, СССР-эй чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө. Манай республикын «Динамо» бүлгэмэй Олимпиин наадануудта бэлэдхэлэй «Годли» гэжэ түбэй һурагшад — спортын мастер Владислав Саганов, спортын мастерта кандидат Станислав Аксененко гэгшэд Украинын ССР-эй спортын мастер Роман Хвильтэй хамта энэ командын бүридэлдэ орожо, хёрхо мэргэнээ туршалсаһан байгаа. Тиигэжэ нютагаймнай хүбүүд СССР-эй чемпионууд болобо.

Профсоюзуудай спортын бүлгэмэй мэргэшүүл — хоёрдохи, «Трудовые резервы» бүлгэмэй түлөөлэгшэд гурбадахи һууринуудта гараба.

Басагадай дундаһаа «Трудовые резервы» бүлгэмэй суглуулагдамал команда түрүү һуури эзэлээ. Профсоюзуудай спортын бүлгэмэй һур харбагшад удаадахи һуурида гараһан байха юм.

Хубиин тоосоогоор Украинын ССР-эй «Трудовые резервы» бүлгэмэй түлөөлэгшэд — спортын мастернууд Иван Казев болон Валентина Бурдийная гэгшэд түгэсхэлэй мүрысөөндэ хёрхо мэргэнээр харбажа, тус тустаа 325 очкотойгоор СССР-эй чемпионууд болобо.

Улаан-Үдын 49-дэхи һургуулиин 9-дэхи классай һурагша, спортын мастерта кандидат Станислав Аксёненко М-1 упражнеэр харбахадаа, 1218 очко тудажа, СССР-эй спортын мастерай нормативһаа оройдоол 2 очкогоор дутаһан байгаа. Түгэсхэлэй мүрысөөндэ тэрэ 308 очко тудажа, табадахи һуури эзэлбэ. Энэл һургуулиин 11-дэхи классай һурагша, спортын мастер Владислав Саганов 303 очкотойгоор юһэдэхи һуурида гараба. Эдэнэй амжалтада Олимпиадада бэлэдхэлэй түбэй тренер, спортын мастер В. Д. Дабаева ехэ габьяатай юм.

Мүнөө эдир хүбүүднай энэ хабар үнгэргэгдэхэ СССР-эй Арадай эрдэм һуралсалай талаар Гүрэнэй комитедэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадахаяа бэлдэжэ байна.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

Шатар

ХЭДЫНЬ ШАЛГАРААБ?

Шэтэ хотодо һурагшадай дунда шатараар Зүүн Сибириин болон Алас-Дурна зүгэй зоныш түрүү һуури эзэлхын түлөө болоһон наадан дүүрэбэ. Мүрысөөндэ Шэтын, Магаданай, Сахалинай, Камчаткын, Амарай областьнуудай, Приморин, Хабаровскын хизаарнуудай, Яхадай, Буряадай АССР-нүүдэй командануудхабаадажа, хахад финалай наада үнгэргэһэн байгаа. Эндэ Буряадай АССР-һээ ошоһон шатаршад Шэтын, Магаданай, Сахалинай, Камчаткын, Амарай, Яхадай АССР-эй командануудые 4:1, 4,5:0,5, 3:2 гэһэн тоонуудтайгаар илажа гараһан байба. Гэбэшье шадамар бэрхээр наададаг Хабаровскын, Приморин хизаарнуудай командануудта шүүгдэхэ баатай болоо. Тиигэжэ дүн хамта 26,5 очкотойгоор, гурбадахи һуури нютагайхидынай эзэлһэн байна.

Манай эдир шатаршад Виталий Раднаев, Саян Раднаев, Виктория Байдаева гэгшэд өөһэдөөһэдынгөө хюлгэнүүд дээрэ һайнаар наадажа, түрүү һууринуудые эзэлбэ. Тиигэжэ эдэнэр һурагшадай хабарай амаралтын үедэ РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэхэ түгэсхэлэй нааданда хабаадаха эрхэдэ хүртөө юм.

Л. ГАРМАЕВА.

Кино, театрнуудта

Театр оперы и балета.
Ренессанс — в 19.

«Дружба»
Сказка о мальчише-кибальчише — в 10, Люби и верь (2 серии) — в 12, 15, 18-10, 20-50.

«Родина»
Око и его мир — в 10, 16-10, И вся любовь — в 11-50, 14, 18-20, Меня зовут Арлекино (2 серии) — в 20-30, Дежа Вю — в 23.

«Прогресс»
Красный зал — Бей первым, Фреди! — в 9-40, 14-20, 19, Интердевочка (2 серии) — в 11-30, 16-10, 20-50. Зеленый зал — Месть и закон (2 серии) — в 10, 12-40, 15-20, 18-10, 20-50.

«Эрдэм»
Мультфильмы — в 9-40, Короткое замыкание — в 11, 12-40, 14-30, Жикина династия — в 18, 20, 21-30.

«Октябрь»
До первой крови — в 9-50, 14, Зита и Гита — в 11-30, 15-40, 18-20, 20-50.

«ВОСТОК»
На златом крыльце сидели — в 15-30, В крайнем случае, я тебе ничего не скажу — в 17, 19, 21.

«Байкал»
Однажды в Америке (3 серии) — в 18-30.

ДК «Текстильщик»
Болезнь Оцеола — в 18, 20.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто

Партиин XXVIII съездэ КПСС-эй ЦК-гай платформын проект «Энэрхы сэдьхэлэй, демократическа социализм тээшэ» гэһэн гаршаг доро газетын мүнөөдэрэй номерто тунхаглагдаба.

Республика соо үдэрһөө үдэртэ улам үргэноор ябуулагдажа байгаа һунгалтын урда тээхи кампаниие газетэ хуудаһануудтаа үргэноор харуулжа үргэлжэлһээр.

Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидат, Буряадай арадай поэт, Дамба Зодбич Жалсараевтай журналист Эрдэм Дагбаевай үнгэрэһэн интервью «Би хоёр программатайб...» гэһэн гаршаг доро байха.

Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидат Александр Сергеевич Свиридовэй ажал хэрэгүүд тухай хөөрэһэн журналист Л. Левченкын зураглал уншагшадай һонорто үгтэнхэй.

Сэнхир экран

СРЕДА, 14

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 14.55 — СССР-эй Верховно Соведэй сессиин нээгдэлгэ. һүүлээрнь ССР Союзай Гүрэнэй камерна оркестр наадаха. 17.30— Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 18.30 — Останкинодахи концертнэ студида ажал хэрэг эрхилдэг хүнүүдэй уулзалга. 19.30 — Время. 20.00 — С. Рахманиновай болон П. Чайковскиин зохёолнууд. 20.50 — «Противостояние»—5 серитэй уран һайханай фильм. 4-дэхи сери. 21.55 — Соносхолнууд. Мэдээсэлнүүд. 22.00 — Время. 22.30 — Вячеслав Малежик таниие урина.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 11.55 — «Мастер и бригантина»—баримтата фильм. 12.25 — «Баллада» — фильм-концерт. 13.15 — «Мирная жизнь отставного майора» — баримтата фильм. 13.35 — «Хождение по мукам» — уран һайханай фильм. 8-дахи сери. «Даша». 14.55 — СССР-эй Верховно Соведэй сессиин нээгдэлгэ. һүүлээрнь ССР Союзай Гүрэнэй камерна оркестр наадаха. УЛААН-ҮДЭ. 17.30 — Киноочерк. 17.50 — «Манай айлшад». 18.25 — «Энэрхы сэдьхэл» гэһэн ябуулга. 18.50 — Байгал. 19.15 — «Шалгалта». Сэрэгшэд-афганецууд, нютагай Соведүүдэй арадай депутадуудта кандидадуудтай уулзалга. 19.55 — «Барилгашан» программа. «Гэрбайра — 2000» (сэхэ дамжуулагдаха). Улаан-Үдэ хотын Железнодорожно райондохи барилга тухай хөөрэлдөөндэ гүйсэдкомой түрүүлэгшэ А. П. Спиридонов, городой ахамад архитектор П. Г. Зильберман болон районой предприятинууд ба эмхи зургаануудай түлөөлэгшэд, хабаадаха. МОСКВА. 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!». 21.15—«Тот уголок земли» — фильм-концерт. 22.15 — Балалайкаар наадаха. 22.30 — «Созвездие» Козлотура» — уран һайханай фильм.

САГААЛГАНДА ЗОРЮУЛА[ГДАҺАН] ДУУНУУД

Арадай уран Сэлигэй научно-методическа[й] түбэй үүсхэлээр сагаалганда зорюулагдаһан курс соносхогдоһон байгаа. Тиигээд дүнгүүд[...] композитор А. Андреев, поэт Г. Чимитов гэгш[эд] дуунда түрүүшын һуури олгогдоһон байна. [...] Дашабылов хоёрой дуунда хоёрдохи һуури[...] Дашабылов хоёрой дуунда гурбадахи һуури[...] Эдэ шэнэ дуунуудтай олон зониие танилсуул[ха]гоор газетэдээ толилбобди.

САГААЛГ[АН]

Хүгжэмынь А. АНДРЕЕВЭЙ.
Үгэнь — Г. ЧИМИТОВЭЙ.
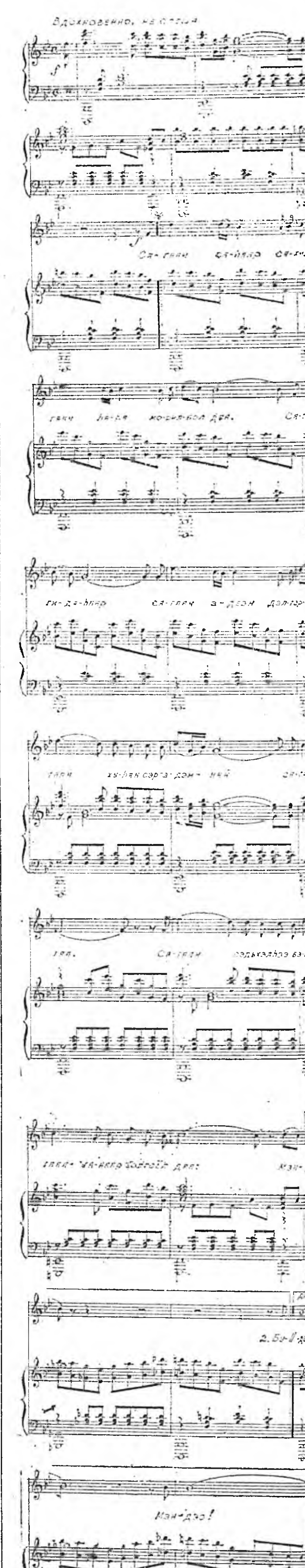
Сагаан саһаар сахилзаһаар
Сагаан һара морилбол даа.
Сагынь болоод, салгидаһаар
Сагаан эдеэн дэлгэрбэл даа.

ДАБТАЛГА:

Сагаан хуһан сэргэдэмнай
Сагаалгамнай ерээд бүүгаа.
Сагаан сэдьхэлһээ бэе бэеэ
Сагаалганаар золгоёл даа:
— Мэндээ!
Буряадаймнай урдын заншал

Бусаад[...]
Хүхюун[...]
Хүнэй зо[...]
ДАБТАЛ[ГА]
Арад зо[...]
Адуу ма[...]
Хүбүүд[...]
Хүгшэд[...]
ДАБТАЛ[ГА]

Редактор Р. Б. ГАР[...]

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-99, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР, [ди]ректор 2-40-45.
Н-00335. Заказ № 37.